

ΑΡΧΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Γ' ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Γ' ΤΑΞΗ ΕΠΑ.Λ.
ΤΟΜΟΣ 3ος

— ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ —
ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ:

Θεοχαρούλα Μαγουλά
Δρ. Οικονομολόγος, Σύμβουλος Π.Ι.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:

Λιανός Θεόδωρος Καθηγητής
Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών
Παπαβασιλείου Αντώνιος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Χατζηανδρέου Ανδρέας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ:

Προδρομίδης Κυπριανός Καθηγητής
Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών
Λαζάνης Γεώργιος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Μοσχολέα Δέσποινα
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Σχήματα Σκίτσα:

Γιακουμέλου Κατερίνα (Ρωξάνη)

Καλλιτεχνική επιμέλεια εξωφύλλου:
Παπασπύρου Σπύρος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Λιανός Θ., Παπαβασιλείου Α.,
Χατζηανδρέου Α.**

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια
του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την
αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

**ΑΡΧΕΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΘΕΩΡΙΑΣ**

**ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

**Γ' ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ**

**Γ' ΤΑΞΗ ΕΠΑ.Λ.
ΤΟΜΟΣ 3ος**

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

**Η Τζόαν Ρόμπινσον (1903-1983)
ήταν μια σπουδαία οικονομολόγος.**

Το γραπτό της έργο συμπεριλαμβάνει 24 βιβλία και δεκάδες άρθρα σε πολλούς τομείς. Τα σπουδαία έργα της αρχίζουν με το γνωστό “Τα οικονομικά του Ατελούς Ανταγωνισμού” όπου αναλύει οικονομικούς κλάδους που λειτουργούν σε αγορές οι οποίες βρίσκονται θεωρητικά μεταξύ μονοπωλίου και τελικού ανταγωνισμού.

ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΟΡΑΣ

1. Εισαγωγή

Σε προηγούμενο κεφάλαιο γνωρίσαμε την έννοια της αγοράς. Υπάρχουν διάφορα κριτήρια με τα οποία διακρίνουμε τις μορφές της. Ένα κριτήριο είναι το είδος του εμπορεύματος που διακινείται. Για παράδειγμα, έχουμε αγορά τροφίμων, αγορά ποτών, αγορά ετοίμων ενδυμάτων, αγορά συναλλάγματος κτλ. Ένα άλλο είναι ο βαθμός ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων ενός κλάδου, που εξαρτάται από τον αριθμό των επιχειρήσεων και από την ομοιογένεια του προϊόντος που παράγουν και διαθέτουν. Με βάση το κριτήριο αυτό οι μορφές αγοράς που εξετάζονται σ' αυτό το

**κεφάλαιο είναι: Ο πλήρης (ή τέλει-
ος) ανταγωνισμός, το μονοπώλιο,
το ολιγοπώλιο και ο μονοπωλια-
κός ανταγωνισμός.**

**Κάθε επιχείρηση, ανάλογα με τη
μορφή αγοράς στην οποία ανήκει
το προϊόν που παράγει, διαμορ-
φώνει και αντίστοιχη συμπεριφο-
ρά σχετικά με: (i) Την ποσότητα του
προϊόντος που θα παράγει, (ii) την
τιμή στην οποία θα προσφέρει την
ποσότητα αυτή και (iii) τις άλλες
ενέργειες που θα κάνει για να αυξη-
σει το κέρδος της.**

**Επισημαίνεται ότι πάντα αναφε-
ρόμαστε σε μια ιδεατή επιχείρηση
που, ενώ έχει διαφορές με όλες τις
πραγματικές επιχειρήσεις, συνδυ-
άζει όλα τα κοινά τους στοιχεία και
έτσι γίνεται η αντιπροσωπευτική
του κλάδου.**

2. Πλήρης (ή τέλειος) ανταγωνισμός

Η αγορά ενός προϊόντος θεωρείται πλήρως ανταγωνιστική, όταν έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

α. Υπάρχει μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που παράγουν το προϊόν.

β. Το προϊόν όλων των επιχειρήσεων είναι ομοιογενές.

γ. Υπάρχει ελευθερία εισόδου και εξόδου των επιχειρήσεων στον κλάδο παραγωγής.

Ας δούμε πιο αναλυτικά τη σημασία αυτών των χαρακτηριστικών.

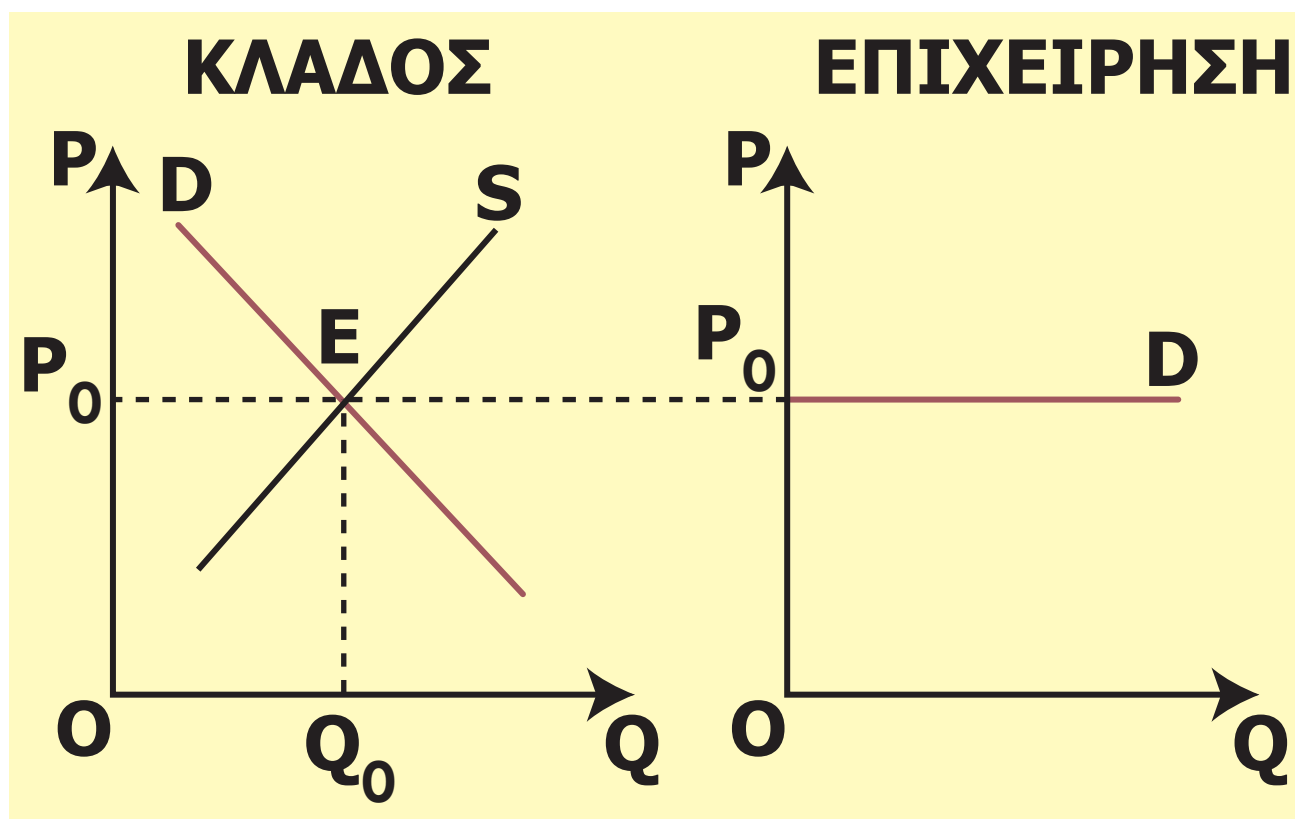
α) Όταν λέμε μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που παράγουν το προϊόν, εννοούμε ότι η κάθε μια επιχείρηση χωριστά δεν μπορεί με τις ενέργειές της να επηρεάσει την τιμή του προϊόντος. Η τιμή του

προϊόντος καθορίζεται στην αγορά από τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης και είναι δεδομένη για την επιχείρηση. Ο βασικός λόγος που ισχύει αυτό είναι ότι η ποσότητα προϊόντος που παράγει κάθε επιχείρηση είναι ένα ελάχιστο μέρος της συνολικής παραγωγής και προσφοράς όλων των επιχειρήσεων του κλάδου. Επομένως αύξηση ή μείωση της προσφοράς από έναν παραγωγό δεν έχει καμιά ουσιαστική επίδραση στην αγοραία προσφορά του προϊόντος και δεν μεταβάλλει την τιμή του. Επίσης δε συμφέρει τον μεμονωμένο παραγωγό να διαθέτει το προϊόν του σε τιμή διαφορετική από την τιμή που έχει διαμορφωθεί στην αγορά γιατί, αν προσφέρει σε μεγαλύτερη τιμή, οι αγοραστές μπορούν να βρουν το ίδιο προϊόν φτηνότερο στην αγορά,

ενώ, αν το προσφέρει σε μικρότερη τιμή, θα μειωθούν τα έσοδά του.

Το διάγραμμα 6.0. δείχνει το σχηματισμό της τιμής ενός προϊόντος στην αγορά από την αγοραία προσφορά (συνολική προσφορά όλων των επιχειρήσεων του κλάδου) και την αγοραία ζήτηση, ενώ για τη μεμονωμένη επιχείρηση η τιμή αυτή είναι δεδομένη, με συνέπεια η επιχείρηση να μπορεί να προσφέρει στην τιμή αυτή οποιαδήποτε ποσότητα είναι σε θέση να παράγει.

Στον πλήρη ανταγωνισμό για κάθε επιχείρηση χωριστά η τιμή είναι δεδομένη και αυτή που προσδιορίζεται στην αγορά από τις δυνάμεις προσφοράς και ζήτησης.

Διάγραμμα 6.0. Καμπύλες ζήτησης του κλάδου και της επιχείρησης

β) Το προϊόν που προσφέρεται από όλες τις επιχειρήσεις είναι ομοιογενές. Οι καταναλωτές θεωρούν ότι όλες οι παραγόμενες και προσφερόμενες μονάδες προϊόντος από τις επιχειρήσεις του κλάδου είναι ίδιες.

γ) Είναι ελεύθερη η είσοδος και η έξοδος των επιχειρήσεων στον

κλάδο παραγωγής του προϊόντος. Αυτό σημαίνει εξασφάλιση του ανταγωνισμού, μεταβολές στην αγοραία προσφορά και, συνεπώς, στην τιμή του προϊόντος και τα κέρδη των επιχειρήσεων. Όταν ένας κλάδος παραγωγής εμφανίζει μεγάλα κέρδη, τότε και νέες επιχειρήσεις μπορούν να παράγουν το προϊόν, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η αγοραία προσφορά και να μειώνεται η τιμή του. Αντίθετα, όταν σε έναν κλάδο υπάρχουν ζημιές, κάποιες επιχειρήσεις σταματούν την παραγωγή του προϊόντος, με αποτέλεσμα να μειώνεται η προσφορά και να αυξάνεται η τιμή του.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι ο πλήρης ανταγωνισμός είναι μια μορφή αγοράς που πολύ δύσκολα τη συναντάμε στην πραγματικότητα. Οι συνθήκες παραγωγής και διάθεσης

ενός προϊόντος είναι διαφορετικές για κάθε επιχείρηση, όπως επίσης είναι δύσκολο για τον καταναλωτή να μην επηρεαστεί σχετικά με την ομοιογένεια του προϊόντος και από άλλα στοιχεία, για παράδειγμα, από τον τρόπο παραγωγής για τα γεωργικά προϊόντα. Η μελέτη του όμως μας επιτρέπει να κατανοήσουμε ευκολότερα διάφορα οικονομικά φαινόμενα, όπως για παράδειγμα τη θεωρία των τιμών. Εξάλλου ο πλήρης ανταγωνισμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέτρο σύγκρισης με τις υπάρχουσες συνθήκες μιας πραγματικής αγοράς. Ως αγορά πλήρους ανταγωνισμού μπορούμε να θεωρήσουμε το χρηματιστήριο και ορισμένα αγροτικά προϊόντα, όπως για παράδειγμα σιτάρι, ρύζι, καλαμπόκι.

3. Έσοδα, Κόστος και Ισορροπία της Επιχείρησης στον πλήρη ανταγωνισμό

(i) Έσοδα της επιχείρησης

Συνολικά έσοδα (total revenue) μιας επιχείρησης είναι οι συνολικές εισπράξεις της από την πώληση ορισμένης ποσότητας ενός προϊόντος. Το συνολικό έσοδο (TR) υπολογίζεται από το γινόμενο της τιμής (P) επί την ποσότητα (Q):

$$TR = P \cdot Q \quad (1)$$

Η παραπάνω συνάρτηση μπορεί να παρασταθεί γραφικά. Εφόσον στον τέλειο ανταγωνισμό η τιμή είναι δεδομένη για την επιχείρηση, το συνολικό έσοδο εξαρτάται μόνον από την πωλούμενη ποσότητα (Q). Επομένως, η συνάρτηση (1) είναι ευθεία γραμμή και διέρχεται από την αρχή των αξόνων [διάγραμμα 6.1.].

Αν διαιρέσουμε το συνολικό έσοδο με την πωλούμενη ποσότητα, βρίσκουμε το μέσο έσοδο (AR) (average revenue), δηλαδή το έσοδο ανά μονάδα προϊόντος που πωλείται:

$$AR = \frac{TR}{Q} \quad (2)$$

Το επιπλέον έσοδο από την πώληση μιας επιπλέον μονάδας προϊόντος ονομάζεται οριακό έσοδο (marginal revenue ή MR) και υπολογίζεται από το λόγο της μεταβολής του συνολικού εσόδου προς τη μεταβολή της πωλούμενης ποσότητας:

$$MR = \frac{\Delta(P \cdot Q)}{\Delta Q} \quad (3)$$

Στον τέλει ανταγωνισμό το μέσο έσοδο και το οριακό έσοδο είναι σταθερά και ίσα με την τιμή:

$$AR = \frac{TR}{Q} = \frac{P \cdot Q}{Q} = P$$

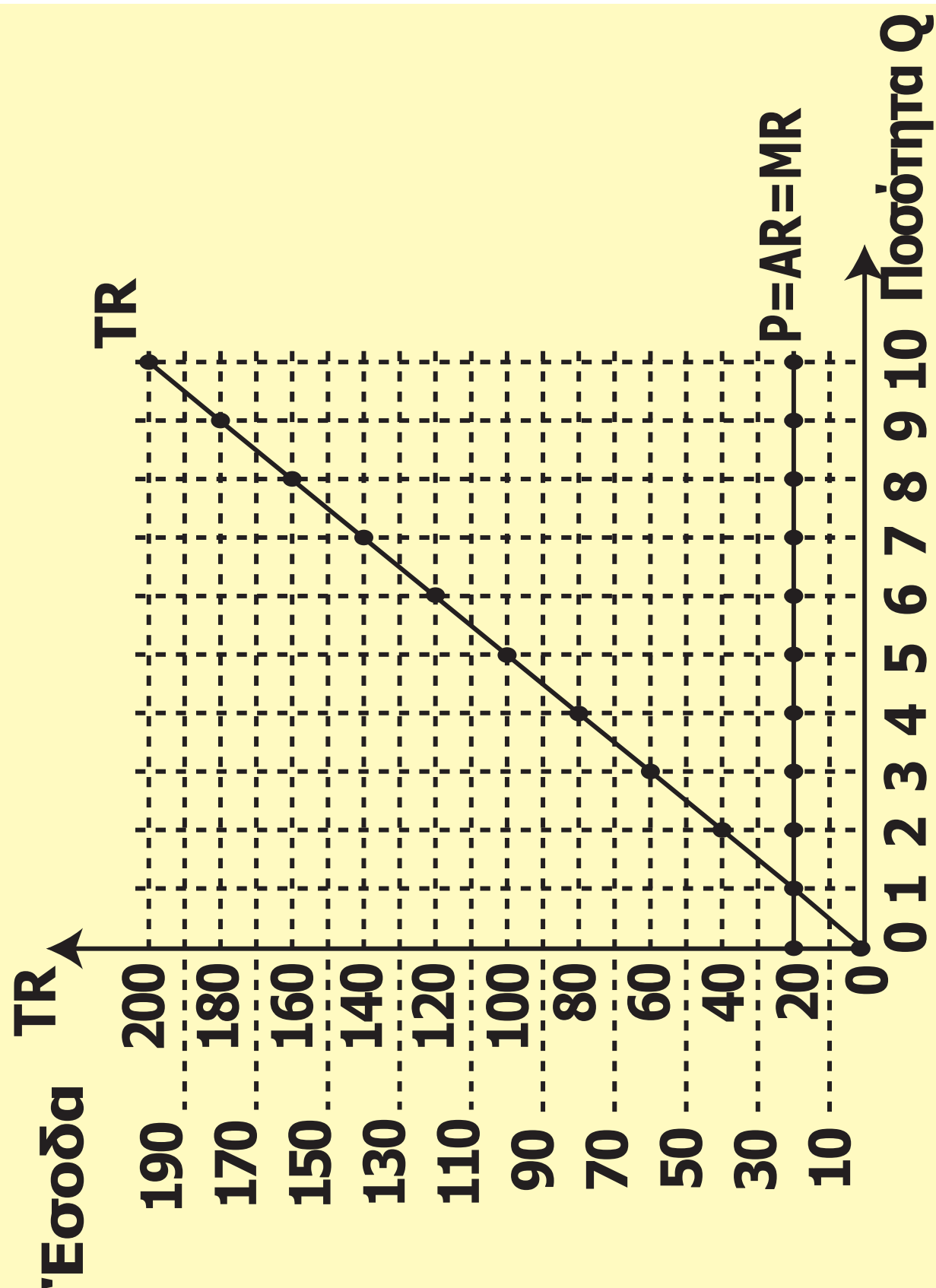
$$MR = \frac{\Delta(P \cdot Q)}{\Delta Q} = \frac{P \cdot \Delta Q}{\Delta Q} = P$$

Μπορούμε να μελετήσουμε τις μεταβολές των εσόδων μιας επιχείρησης με τα δεδομένα του πίνακα 6.1. Η πρώτη στήλη δείχνει τις ποσότητες του προϊόντος που διαθέτει η επιχείρηση στην αγορά. Η δεύτερη στήλη δείχνει την τιμή κάθε μονάδας προϊόντος. Επειδή η επιχείρηση λειτουργεί σε πλήρη ανταγωνισμό, η τιμή είναι δεδομένη και θεωρούμε ότι στην τιμή αυτή η επιχείρηση μπορεί να πωλήσει όλη την ποσότητα που παράγει. Η τιμή στο παράδειγμα είναι 20 ευρώ. Όλοι οι υπολογισμοί έγιναν με τη χρησιμοποίηση των τύπων (1), (2) και (3).

Διευκρινίζεται ότι σε άλλες μορφές αγοράς δεν ισχύουν οι υπολογισμοί του πίνακα 6.1.

Πίνακας 6.1. Παράδειγμα υπολογισμού συνολικού μέσου και οριακού εσόδου

Μονάδες Προϊόντος Q	Τιμή Μονάδας P	Συνολικό Έσοδο $TR = P \cdot Q$	Μέσο Έσοδο AR	Οριακό Έσοδο MR
0	20	0	20	20
1	20	20	20	20
2	20	40	20	20
3	20	60	20	20
4	20	80	20	20
5	20	100	20	20
6	20	120	20	20
7	20	140	20	20
8	20	160	20	20
9	20	180	20	20
10	20	200	20	20

Διάγραμμα 6.1. Οι καμπύλες συνολικού, μέσου και οριακού εσόδου

Με βάση τα δεδομένα του πίνακα μπορούμε να δούμε τις σχέσεις (1), (2) και (3) στο διάγραμμα 6.1. Τα σημεία της ευθείας TR δείχνουν το συνολικό έσοδο της επιχείρησης για την αντίστοιχη ποσότητα προϊόντος. Η κλίση της ευθείας TR είναι η τιμή του προϊόντος. Η ευθεία $P = AR = MR$ είναι παράλληλη στον άξονα των ποσοτήτων και δείχνει ότι η τιμή παραμένει σταθερή για την επιχείρηση, ανεξάρτητα από την ποσότητα του προϊόντος που διαθέτει στην αγορά.

(ii) Το κόστος της επιχείρησης
Συνολικό κόστος της επιχείρησης που παράγει ένα προϊόν είναι όλα τα έξοδα που κάνει η επιχείρηση για την παραγωγή του. Στο συνολικό κόστος συμπεριλαμβάνονται όλες οι δαπάνες για την πληρωμή των παραγωγικών συντελεστών που μετέχουν στην παραγωγή, ακόμη και εκείνων που

ανήκουν στην επιχείρηση ή στον επιχειρηματία. Για παράδειγμα, το συνολικό κόστος του παραγωγού ντομάτας περιλαμβάνει όλες τις δαπάνες για σπόρο, λιπάσματα, νερό, φυτοφάρμακα, αμοιβές εργατών κτλ. καθώς επίσης τις δαπάνες για τη φθορά των μηχανημάτων, που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή, το ενοίκιο της γης, έστω κι αν αυτή ανήκει στον παραγωγό, και επιπλέον την αμοιβή της εργασίας του ίδιου του παραγωγού. Το ενοίκιο της γης και η αμοιβή για την εργασία του ίδιου του παραγωγού περιλαμβάνονται στο κόστος, επειδή ο ιδιοκτήτης θα μπορούσε να νοικιάζει τη γη του και να εισπράττει ενοίκιο, αν δεν τη χρησιμοποιούσε ο ίδιος για παραγωγή, καθώς και να εισπράττει αμοιβή εργαζόμενος αλλού.

Το αριθμητικό παράδειγμα του πίνακα 6.2. δείχνει τη σχέση μεταξύ

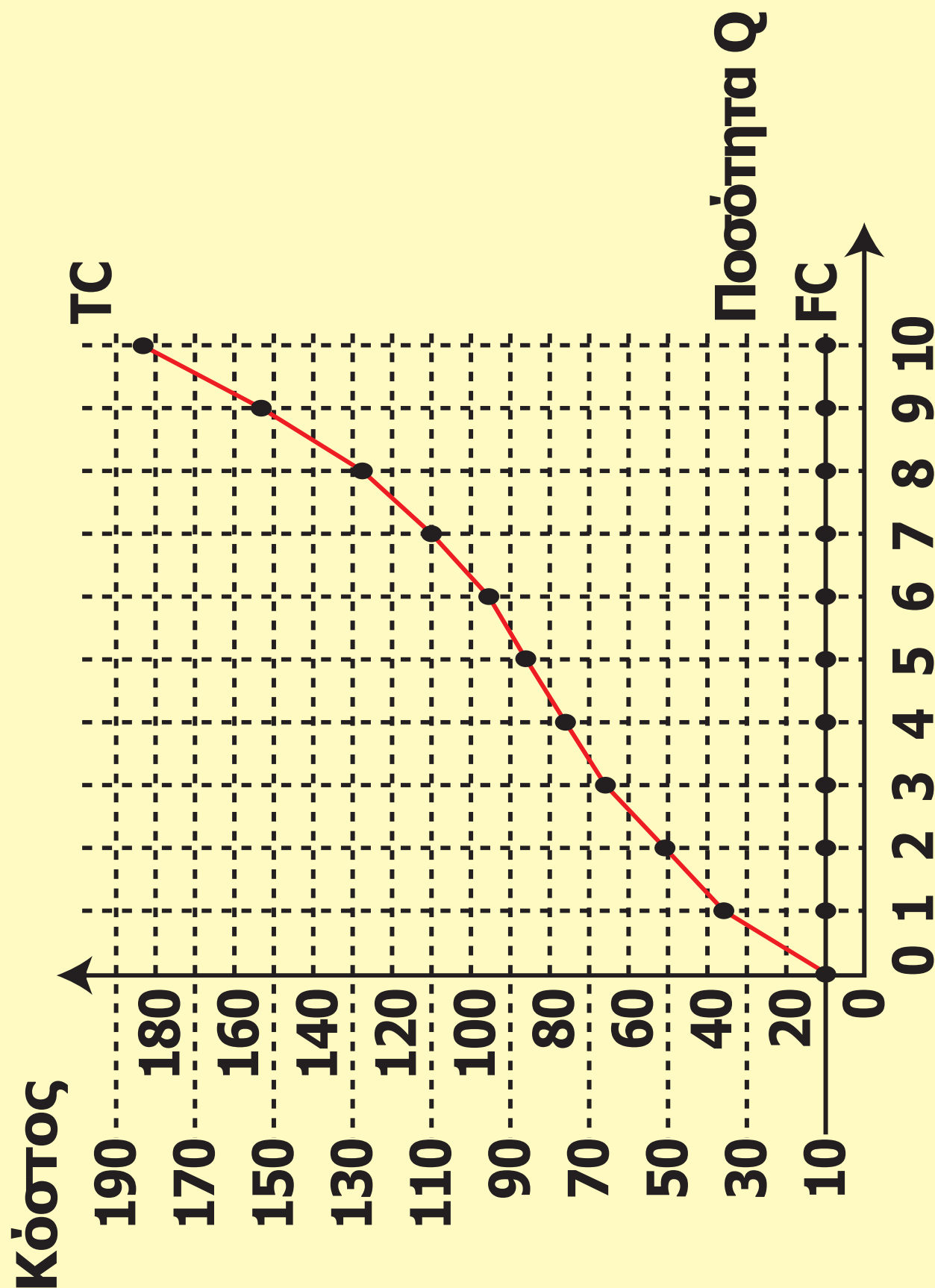
κόστους και παραγόμενης ποσότητας. Η δεύτερη στήλη δείχνει το συνολικό κόστος για κάθε ποσότητα παραγωγής. Η τρίτη στήλη δείχνει το κόστος ανά μονάδα προϊόντος σε διαφορετικά επίπεδα (ποσότητες) παραγωγής. Η τέταρτη στήλη δείχνει το επιπλέον κόστος από την παραγωγή μιας επιπλέον μονάδας προϊόντος σε κάθε επίπεδο παραγωγής.

Πίνακας 6.2. Το κόστος της επιχείρησης

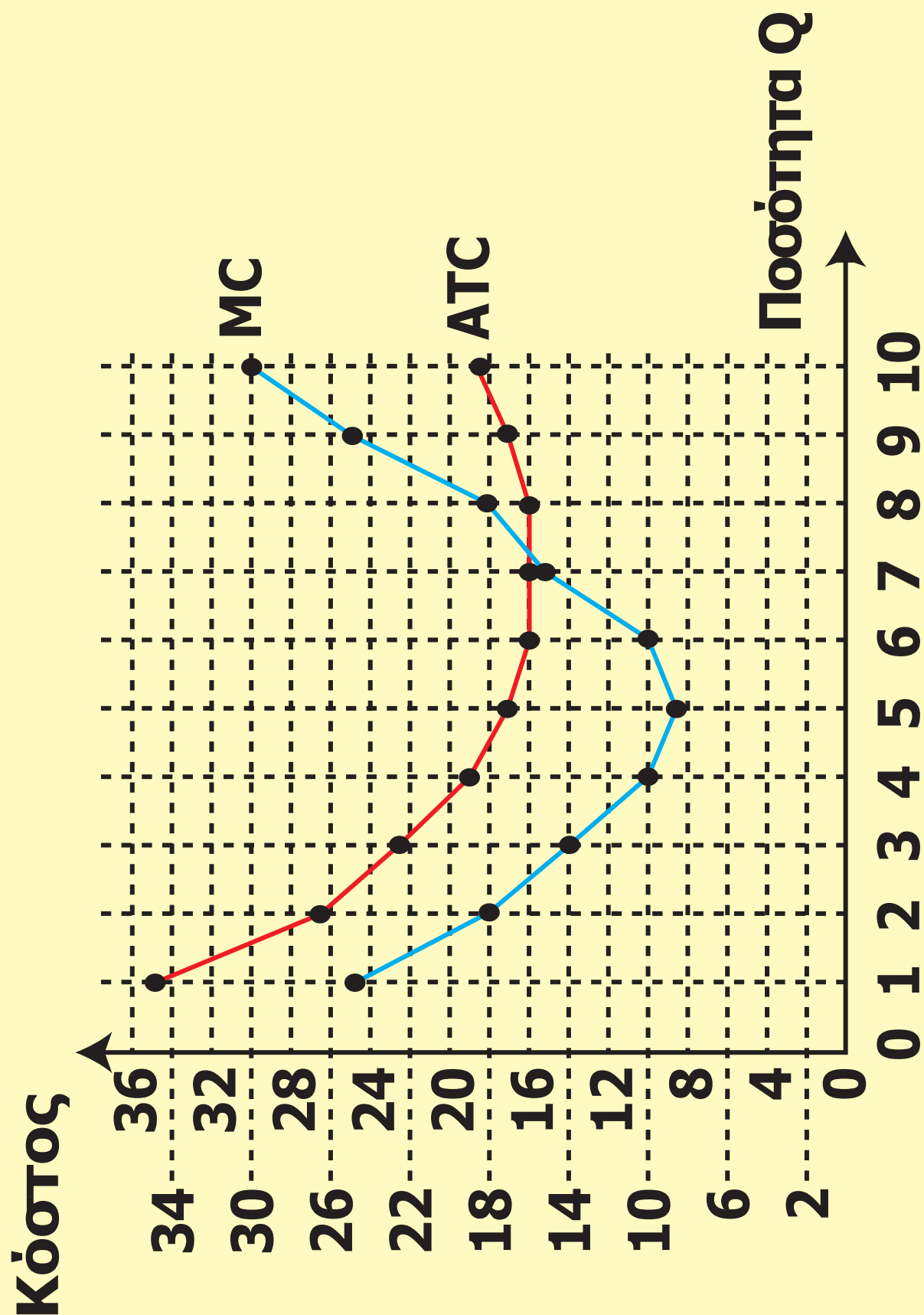
Ποσότητα Προϊόντος	Συνολικό Κόστος TC	Μέσο (συνολικό) κόστος $ATC = \frac{TC}{Q}$	Οριακό κόστος $MC = \frac{\Delta(TC)}{\Delta Q}$
0	10	-	-
1	35	35	25
2	53	26,5	18
3	67	22,3	14
4	77	19,25	10
5	85	17	8
6	95	15,8	10
7	110	15,7	15
8	128	16	18
9	153	17	25
10	183	18,3	30

Στο διάγραμμα 6.2.α. φαίνεται η καμπύλη του συνολικού και του σταθερού κόστους της επιχείρησης. Το συνολικό κόστος αυξάνεται, καθώς αυξάνεται η παραγόμενη ποσότητα προϊόντος, επειδή απαιτούνται μεγαλύτερες ποσότητες παραγωγικών συντελεστών.

Στο διάγραμμα 6.2.β. το μέσο (συνολικό) και το οριακό κόστος μειώνονται, καθώς αυξάνεται η παραγόμενη ποσότητα έως κάποιο επίπεδο παραγωγής και, όταν η παραγωγή υπερβεί το μέγεθος αυτό, αρχίζουν να αυξάνονται.

Διάγραμμα 6.2.α. Οι καμπύλες του συνολικού και σταθερού κόστους

Διάγραμμα 6.2.β. Οι καμπύλες οριακού και μέσου (συνολικού) κόστους

(iii) Οικονομικό αποτέλεσμα και θέση ισορροπίας της επιχείρησης

Με τον όρο οικονομικό αποτέλεσμα της επιχείρησης εννοούμε το κέρδος ή τη ζημιά που προκύπτει, αν από τα συνολικά έσοδα αφαιρέσουμε το συνολικό κόστος:

$$\text{Κέρδος (K)} = \text{Συνολικά έσοδα} - \text{Συνολικό κόστος} \text{ ή } K = TR - TC$$

Αν η διαφορά μεταξύ των συνολικών εσόδων και του συνολικού κόστους είναι θετική, η επιχείρηση έχει κέρδος. Αν η διαφορά είναι αρνητική, η επιχείρηση έχει ζημιά. Το κέρδος της επιχείρησης μπορεί να υπολογιστεί και με άλλο τρόπο: Αν από το έσοδο ανά μονάδα προϊόντος, δηλαδή το μέσο έσοδο (AR), αφαιρέσουμε το κόστος ανά μονάδα προϊόντος, δηλαδή το μέσο συνολικό κόστος (ATC), βρίσκουμε το κέρδος ανά μονάδα προϊόντος. Το γινόμενο

του ανά μονάδα προϊόντος κέρδους επί το συνολικό αριθμό των μονάδων που πωλούνται (Q) δίνει το κέρδος της επιχείρησης:

$$K = (AR - ATC) \cdot Q.$$

Με τα δεδομένα των πινάκων 6.1. και 6.2. μπορούμε να κατασκευάσουμε τον πίνακα 6.3. και να υπολογίσουμε το οικονομικό αποτέλεσμα της επιχείρησης για κάθε επίπεδο (ποσότητα) παραγωγής.

Πίνακας 6.3. Το οικονομικό αποτέλεσμα της επιχείρησης

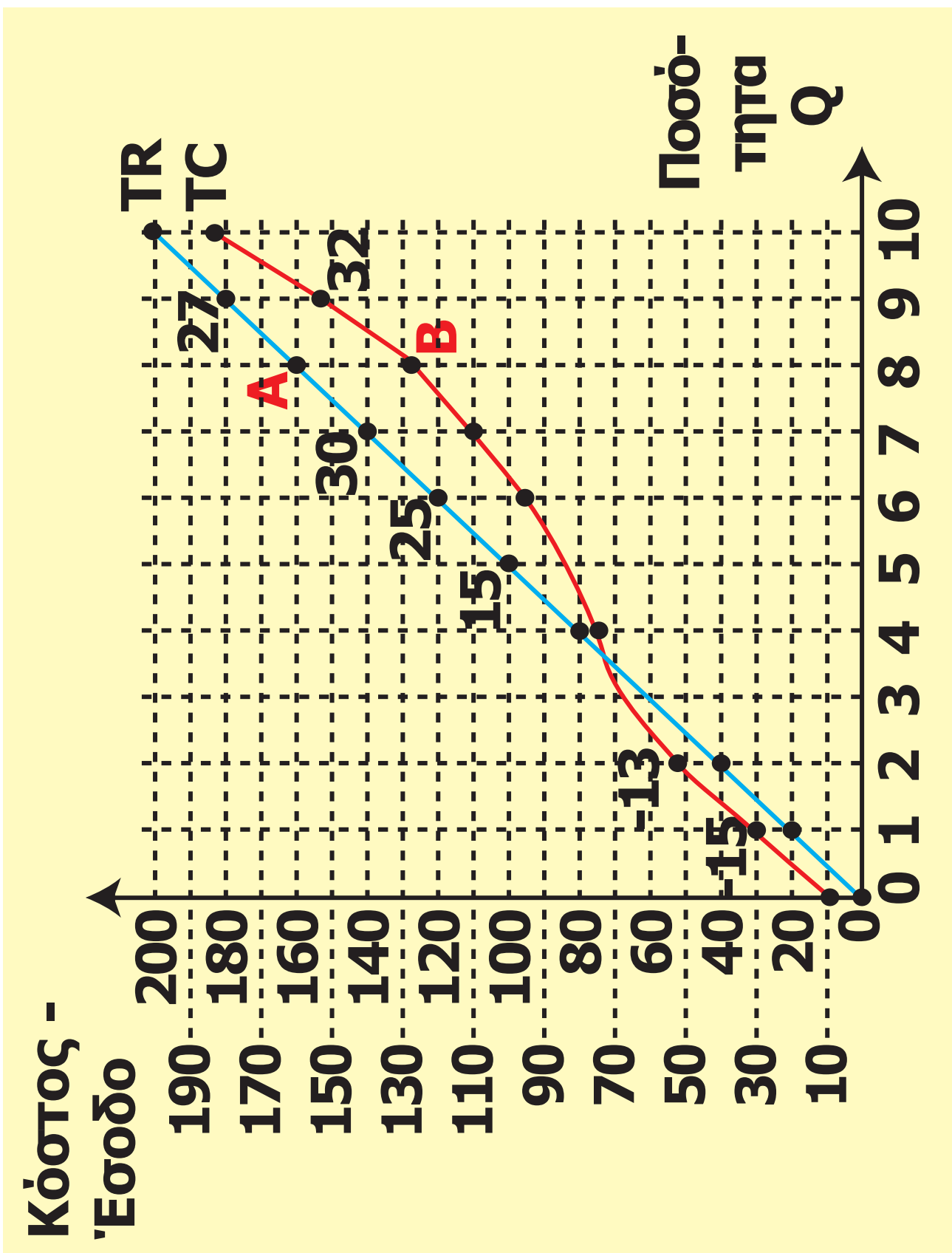
Μονάδες Προϊόντος Q	Συνολικά Έσοδα TR	Συνολικό κόστος TC	Κέρδος $K = TR \cdot TC$
0	0	10	-10
1	20	35	-15
2	40	53	-13
3	60	67	-7
4	80	77	3
5	100	85	15
6	120	95	25
7	140	110	30
8	160	128	32
9	180	153	27
10	200	183	17

Όπως φαίνεται στον πίνακα 6.3., όταν η επιχείρηση παράγει μια μονάδα προϊόντος, έχει ζημιά 15 ευρώ. Αν αυξήσει την παραγωγή της στις δύο μονάδες προϊόντος, μειώνει τη ζημιά στα 13 ευρώ. Η επιχείρηση αρχίζει να εμφανίζει κέρδος, όταν παράγει 4 μονάδες προϊόντος.

Αντικειμενικός σκοπός της επιχείρησης είναι το μέγιστο κέρδος. Στο παράδειγμα του πίνακα 6.3. αυτό επιτυγχάνεται, όταν η επιχείρηση παράγει 8 μονάδες προϊόντος και το κέρδος της γίνεται 32 ευρώ. Όσο χρονικό διάστημα η τιμή στην αγορά παραμένει σταθερή (20 ευρώ), συμφέρει την επιχείρηση να συνεχίσει να παράγει 8 μονάδες προϊόντος, γιατί μεγιστοποιεί το κέρδος της. Στην περίπτωση αυτή η επιχείρηση βρίσκεται σε θέση ισορροπίας.

Τη θέση ισορροπίας μπορούμε να εντοπίσουμε και στο διάγραμμα 6.3. που βασίζεται στα δεδομένα του πίνακα 6.3. Στο διάγραμμα αυτό παρατηρούμε τις καμπύλες του συνολικού εσόδου (TR) και του συνολικού κόστους (TC). Στο επίπεδο παραγωγής, όπου η ευθεία του συνολικού εσόδου βρίσκεται "κάτω" από την καμπύλη του συνολικού κόστους, η επιχείρηση έχει ζημιά. Στο επίπεδο παραγωγής, όπου οι δύο καμπύλες τέμνονται το κέρδος είναι μηδέν. Στα επίπεδα παραγωγής, όπου η ευθεία του συνολικού εσόδου βρίσκεται "πάνω" από την καμπύλη του συνολικού κόστους, η επιχείρηση έχει κέρδος. Το μέγιστο κέρδος της επιχείρησης είναι στο επίπεδο παραγωγής όπου η κατακόρυφη απόσταση μεταξύ των καμπυλών είναι η μεγαλύτερη και είναι η θέση ισορρο-

πίας της επιχείρησης. Στο παράδειγμα η μεγαλύτερη απόσταση είναι η $AB = 32$, που αντιστοιχεί σε παραγωγή 8 μονάδων προϊόντος και είναι, όπως είπαμε, η θέση ισορροπίας της επιχείρησης.

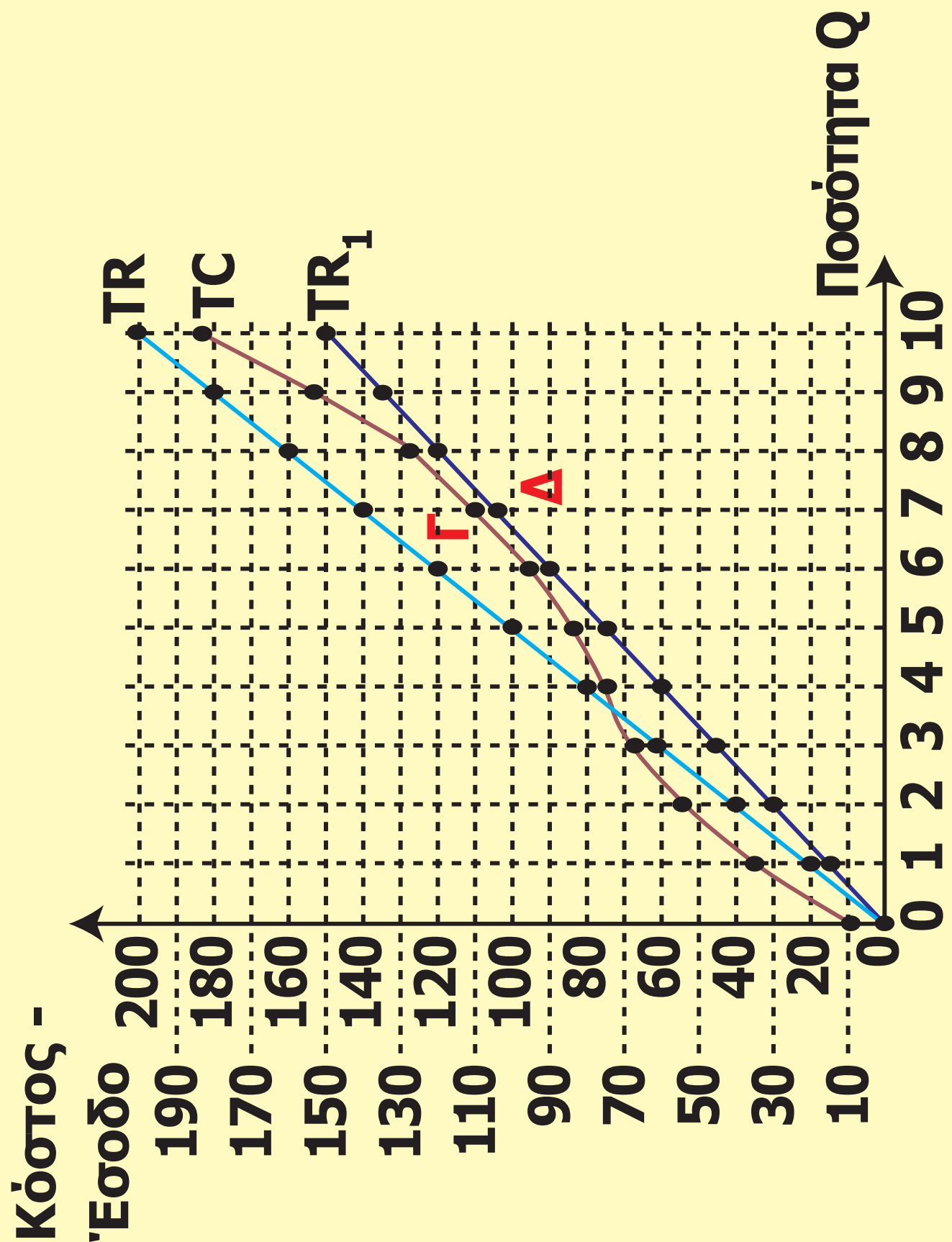
Διάγραμμα 6.3. Ισορροπία της επιχείρησης, όταν η διαφορά $TR-TC$ είναι μέγιστη

Ας υποθέσουμε ότι η τιμή του προϊόντος στην αγορά μεταβάλλεται, για παράδειγμα, γίνεται 15 ευρώ. Για την επιχείρηση αυτό σημαίνει μείωση των συνολικών εσόδων και αλλαγή στη θέση ισορροπίας. Στον πίνακα 6.4. φαίνεται ότι η επιχείρηση θα έχει ζημία σε όλα τα επίπεδα παραγωγής. Σκοπός της επιχείρησης στην περίπτωση αυτή είναι η ελαχιστοποίηση της ζημιάς. Επομένως, η νέα θέση ισορροπίας επιτυγχάνεται όταν η παραγωγή είναι 7 μονάδες προϊόντος και η ζημία 5 ευρώ. Φυσικά μια επιχείρηση που έχει ζημιές δεν μπορεί να επιβιώσει μακροχρόνια. Αυτό όμως είναι δυνατό να συμβεί βραχυχρόνια, εφόσον η επιχείρηση καλύπτει το μεταβλητό κόστος και ένα μέρος του σταθερού κόστους. Στο διάγραμμα 6.4. η νέα καμπύλη συνολικών

εσόδων είναι η TR_1 με μικρότερη κλίση από τη TR . Η καμπύλη TR_1 βρίσκεται “κάτω” από την καμπύλη του συνολικού κόστους, αφού η επιχείρηση παρουσιάζει ζημιά σε όλα τα επίπεδα παραγωγής. Η κατακόρυφη απόσταση μεταξύ των καμπυλών TC και TR_1 δείχνει τη ζημιά της επιχείρησης στο αντίστοιχο επίπεδο παραγωγής. Επομένως, η νέα θέση ισορροπίας βρίσκεται εκεί που η απόσταση είναι η ελάχιστη. Στο παράδειγμα η ελάχιστη απόσταση είναι η $\Gamma\Delta = 5$.

Πίνακας 6.4. Η επιχείρηση παρουσιάζει παντού ζημιά

Μονάδες Προϊόντος Q	Συνολικό Έσοδο TR	Συνολικό κόστος TC	Κέρδος K = TR - TC
0	0	10	-10
1	15	35	-20
2	30	53	-23
3	45	67	-22
4	60	77	-17
5	75	85	-10
6	90	95	-5
7	105	110	-5
8	120	128	-8
9	135	153	-18
10	150	183	-33

Διάγραμμα 6.4. Ισορροπία της επιχείρησης, όταν έχει ζημιά

(iv) Συνθήκη ισορροπίας της επιχείρησης

Στο προηγούμενο τμήμα προσδιορίσαμε τη θέση ισορροπίας της επιχείρησης βρίσκοντας την ποσότητα του προϊόντος που αποφέρει το μέγιστο κέρδος, μελετώντας τη συμπεριφορά του συνολικού εσόδου και του συνολικού κόστους.

Ένας άλλος τρόπος προσδιορισμού της θέσης ισορροπίας είναι αυτός που εξετάζει τη συμπεριφορά του οριακού εσόδου ($M R$) και του οριακού κόστους ($M C$).

Έστω ότι η επιχείρηση παράγει μια συγκεκριμένη ποσότητα προϊόντος και φυσικά γνωρίζει το κόστος και τα έσοδά της για την ποσότητα αυτή. Πώς όμως θα αποφασίσει αν τη συμφέρει να παράγει μια επιπλέον μονάδα προϊόντος; Κριτήριο σε αυτήν την απόφαση είναι αν

το επιπλέον έσοδο (οριακό έσοδο), που της επιφέρει η πρόσθετη μονάδα προϊόντος, είναι μεγαλύτερο από το επιπλέον έξοδο (οριακό κόστος), που θα δημιουργήσει η παραγωγή της. Η διαφορά μεταξύ οριακού εσόδου και οριακού κόστους είναι το κέρδος που αποφέρει η παραγωγή της επιπλέον μονάδας. Εφόσον το οριακό κόστος είναι μικρότερο από τὸ οριακό έσοδο, η επιχείρηση έχει κάθε λόγο να παράγει την επιπλέον μονάδα. Η επιχείρηση δεν έχει συμφέρον να αυξήσει την παραγωγή της, αν η επιπλέον μονάδα που θα παράγει έχει οριακό κόστος μεγαλύτερο από το οριακό έσοδο.

Για παράδειγμα, ας πάρουμε τα δεδομένα των προηγούμενων πινάκων. Η τιμή του προϊόντος είναι 20 ευρώ, άρα και το οριακό έσοδο

της επιχείρησης είναι 20 ευρώ. Στον πίνακα 6.5. μπορούμε να δούμε αν συμφέρει την επιχείρηση να προχωρήσει στην παραγωγή της επόμενης μονάδας προϊόντος. Το κέρδος από τη συνολική παραγωγή προκύπτει από το αλγεβρικό άθροισμα των διαφορών του οριακού εσόδου και του οριακού κόστους. Το συνολικό κέρδος της επιχείρησης για κάθε επίπεδο παραγωγής βρίσκεται αν από το κέρδος της συνολικής παραγωγής αφαιρέσουμε το σταθερό κόστος, γιατί το σταθερό κόστος δε συμπεριλαμβάνεται στο οριακό κόστος.

Πίνακας 6.5.

Παραγό- μενη Ποσότητα	Οριακό έσοδο	Οριακό κόστος	Κέρδος από παραγωγή μιας επιπλέον μονάδας προϊόντος
1	20	25	-5
2	20	18	2
3	20	14	6
4	20	10	10
5	20	8	12
6	20	10	10
7	20	15	5
8	20	18	2
9	20	25	-5
10	20	30	-10

**Άθροισμα
κερδών από
συνολική
παραγωγή**

**Σταθερό
κόστος**

**Συνολικό
κέρδος**

-5

10

-15

-3

10

-13

3

10

-7

13

10

3

25

10

15

35

10

25

40

10

30

42

10

32

37

10

27

27

10

17

Έστω ότι η επιχείρηση παράγει 7 μονάδες προϊόντος. Πώς θα αποφασίσει αν τη συμφέρει να παράγει 8 μονάδες; Από τον πίνακα 6.5. βλέπουμε ότι από την παραγωγή της 8ης μονάδας θα έχει έσοδα 20 ευρώ, ενώ θα της κοστίσει 18 ευρώ. Συνεπώς, θα της αυξήσει το κέρδος κατά 2 ευρώ και συμφέρει να την παράγει. Αντίθετα, από την παραγωγή της 9ης μονάδας θα έχει έσοδο 20 ευρώ, ενώ θα της κοστίσει 25 ευρώ. Συνεπώς θα της δημιουργήσει ζημιά 5 ευρώ και δε συμφέρει να την παράγει. Το διάγραμμα 6.5 .δείχνει τις καμπύλες του οριακού εσόδου και του οριακού κόστους. Όταν η καμπύλη του οριακού κόστους είναι “κάτω” από την ευθεία του οριακού εσόδου, δηλαδή $MC < MR$, κάθε επιπλέον παραγόμενη μονάδα αυξάνει το κέρδος κατά τη διαφορά

MR-MC. Όταν η καμπύλη του οριακού κόστους είναι “πάνω” από την ευθεία του οριακού εσόδου, δηλαδή $MC > MR$, κάθε επιπλέον παραγόμενη μονάδα ζημιώνει την επιχείρηση κατά τη διαφορά $MR-MC$.

Στα σημεία A και B όπου οι καμπύλες τέμνονται, το οριακό κόστος είναι ίσο με οριακό έσοδο και η διαφορά $MR-MC$ είναι μηδέν. Το σημείο A βρίσκεται στο κατερχόμενο τμήμα της καμπύλης του οριακού κόστους και η επιχείρηση έχει μόνο ζημιά. Το σημείο B βρίσκεται στο ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης του οριακού κόστους, με αποτέλεσμα όλες οι προηγούμενες μονάδες προϊόντος στο τμήμα AB να φέρουν κέρδος στην επιχείρηση. Επομένως, η συνθήκη ισορροπίας της επιχείρησης προκύπτει από την ισότητα οριακού εσόδου και οριακού κόστους,

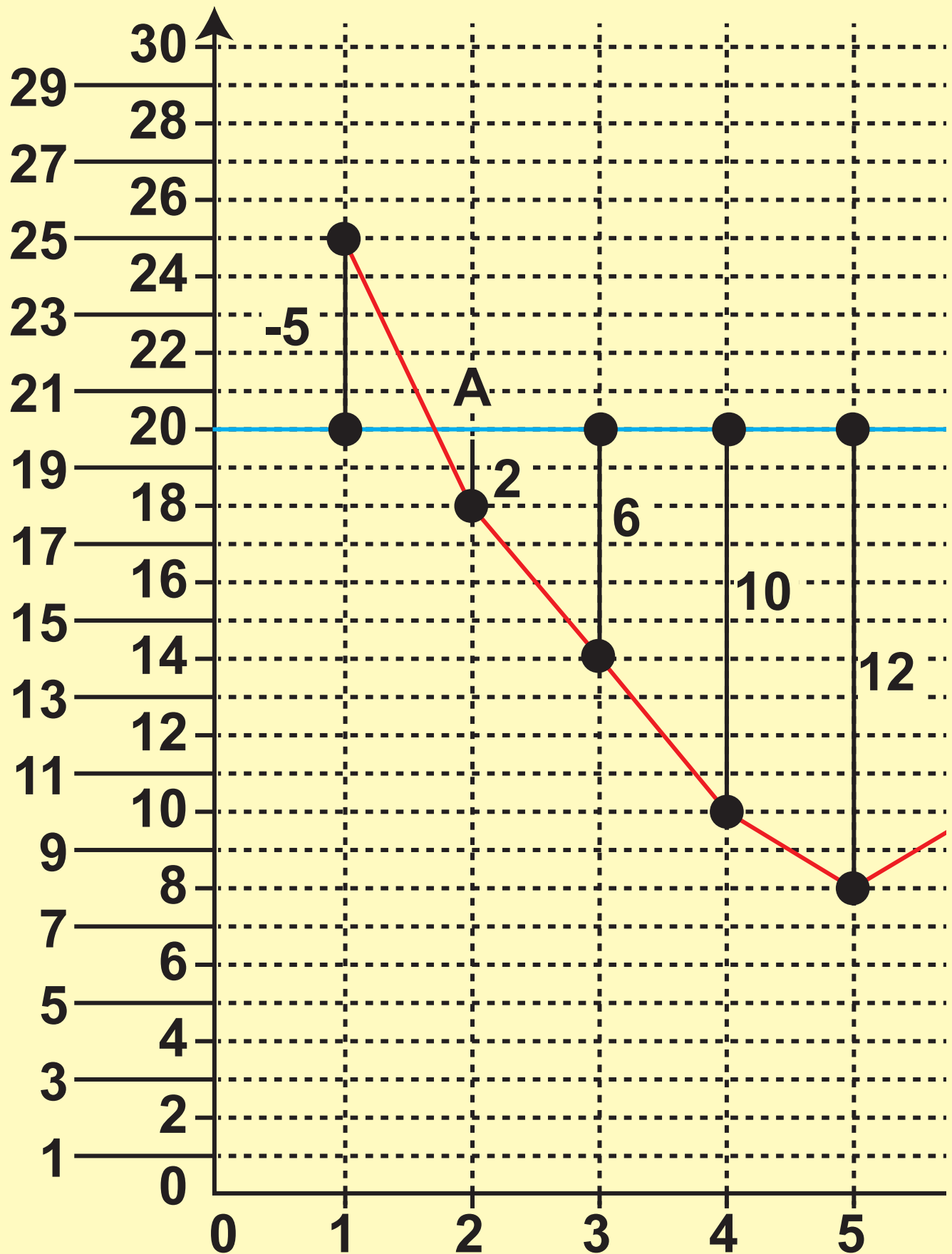
όταν το οριακό κόστος ανέρχεται.

Σύμφωνα με τη συνθήκη ισορροπίας, στο παράδειγμα [διάγραμμα 6.5.] η θέση ισορροπίας είναι ανάμεσα στην 8η και 9η μονάδα προϊόντος. Αν η μονάδα μέτρησης της ποσότητας του προϊόντος δεν υποδιαιρείται, τότε η θέση ισορροπίας είναι στην 8η μονάδα ($Q=8$), αφού στην 9η μονάδα ($Q=9$) το οριακό κόστος είναι μεγαλύτερο από το οριακό έσοδο. Μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα: Η επιχείρηση βρίσκει τη θέση ισορροπίας της, δηλαδή μεγιστοποιεί το κέρδος της (ή ελαχιστοποιεί τη ζημιά της), όταν φθάσει σ' εκείνο το μέγεθος παραγωγής, όπου το οριακό κόστος ανερχόμενο ισούται με το οριακό έσοδο, δηλαδή

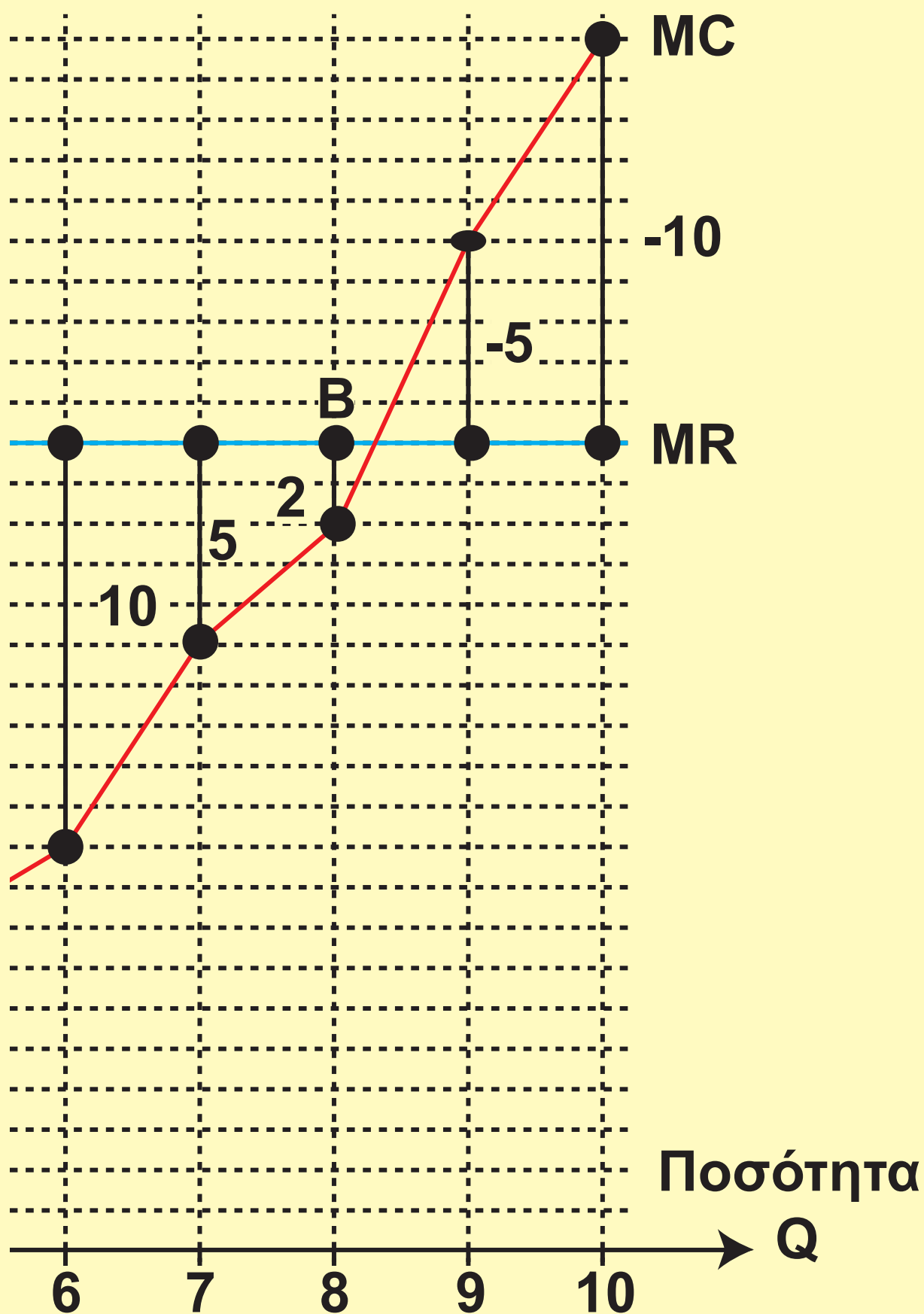
$$\mathbf{MC \uparrow = MR = P = AR.}$$

Οριακό Κόστος - Οριακό Έσοδο

Διάγραμμα 6.5. Η θέση ισορροπίας

της επιχείρησης, όταν $MC=MR$

4. Η καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης στον πλήρη ανταγωνισμό

Η επιχείρηση στη βραχυχρόνια περίοδο έχει σταθερό και μεταβλητό κόστος. Στην περίπτωση που η επιχείρηση δεν παράγει καθόλου, έχει ζημιά ίση με το σταθερό κόστος. Για να παράγει η επιχείρηση θα πρέπει να καλύπτει οπωσδήποτε το μεταβλητό της κόστος. Αν με την παραγωγή της δεν το καλύπτει πλήρως, τότε η ζημιά της θα είναι μεγαλύτερη, δηλαδή θα είναι όσο το σταθερό κόστος και επιπλέον το μέρος του μεταβλητού κόστους που δεν καλύπτεται από τα έσοδα. Στην περίπτωση αυτή είναι προτιμότερο για την επιχείρηση να μην παράγει καθόλου, ώστε να περιορίζει τη ζημιά της μόνο στο σταθερό κόστος.

Στον πλήρη ανταγωνισμό το οριακό έσοδο της επιχείρησης είναι σταθερό και ίσο με την τιμή. Τα συνολικά έσοδα της επιχείρησης είναι το γινόμενο της τιμής επί την ποσότητα που παράγει και προσφέρει: $TR = P \cdot Q$. Το μεταβλητό κόστος (VC) είναι γινόμενο του μέσου μεταβλητού κόστους (AVC) επί την παραγόμενη ποσότητα Q: $VC = AVC \cdot Q$. Μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:

(α) Αν η τιμή είναι μικρότερη από το μέσο μεταβλητό κόστος: $P_1 < AVC_1$.

Στην τιμή P_1 το οριακό έσοδο θα είναι $MR_1 = P_1$ και, σύμφωνα με τη συνθήκη ισορροπίας (ισότητα οριακού εσόδου και οριακού κόστους), η παραγόμενη ποσότητα θα είναι Q_1 . [διάγραμμα 6.6.α].

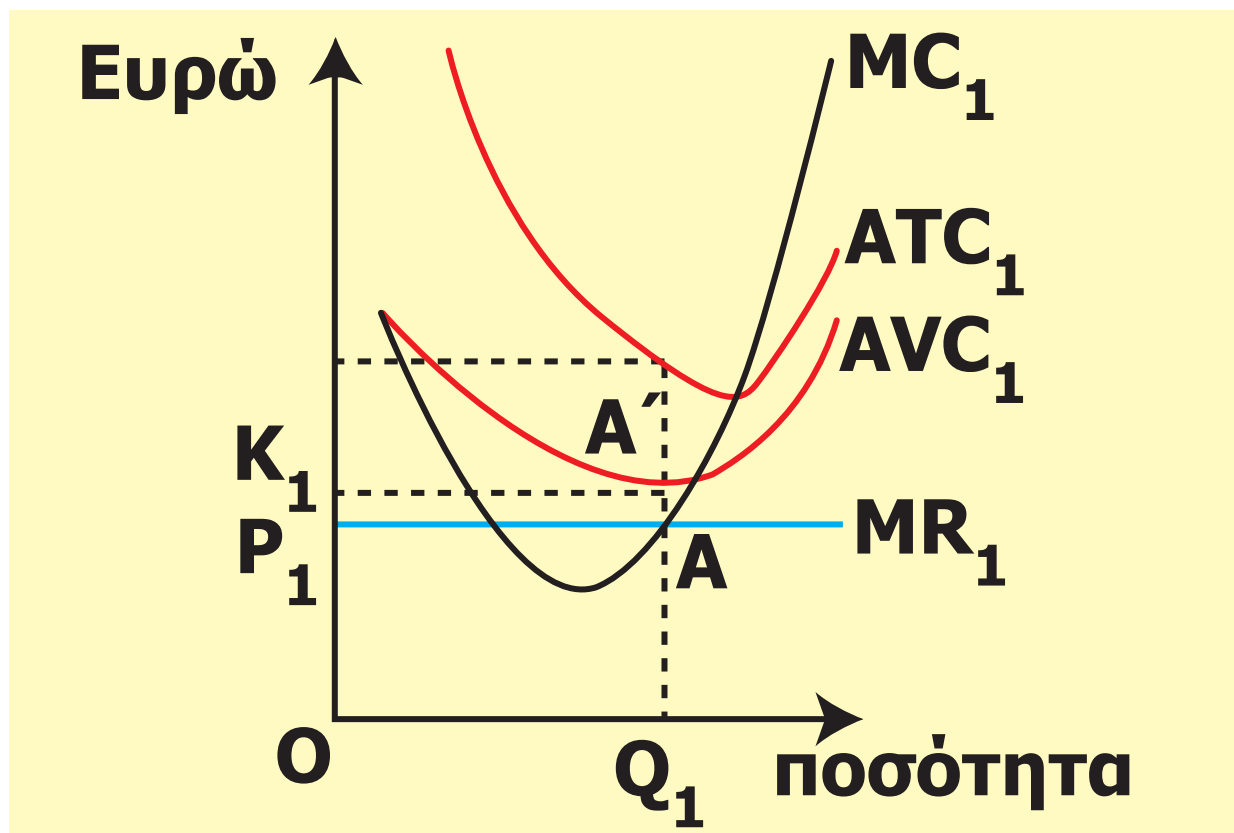
Τότε $P_1 \cdot Q_1 < AVC_1 \cdot Q_1$ δηλαδή $TR_1 < VC_1$. Η επιχείρηση δεν καλύπτει το μεταβλητό κόστος και, επομένως, δεν τη συμφέρει να παράγει. Στο διάγραμμα 6.6.α το εμβαδόν του παραλληλόγραμμου $[OP_1 AQ_1]$ παριστάνει τα έσοδα από την παραγωγή και πώληση Q_1 μονάδων, ενώ το εμβαδόν $[OK_1 A'Q_1]$ παριστάνει το μεταβλητό κόστος. Είναι φανερό ότι, αφού $OP_1 < OK_1$, το εμβαδόν $[OP_1 AQ_1] < [OK_1 A'Q_1]$.

(β) Αν η τιμή είναι ίση με το μέσο μεταβλητό κόστος:
 $P_2 = AVC_2$.

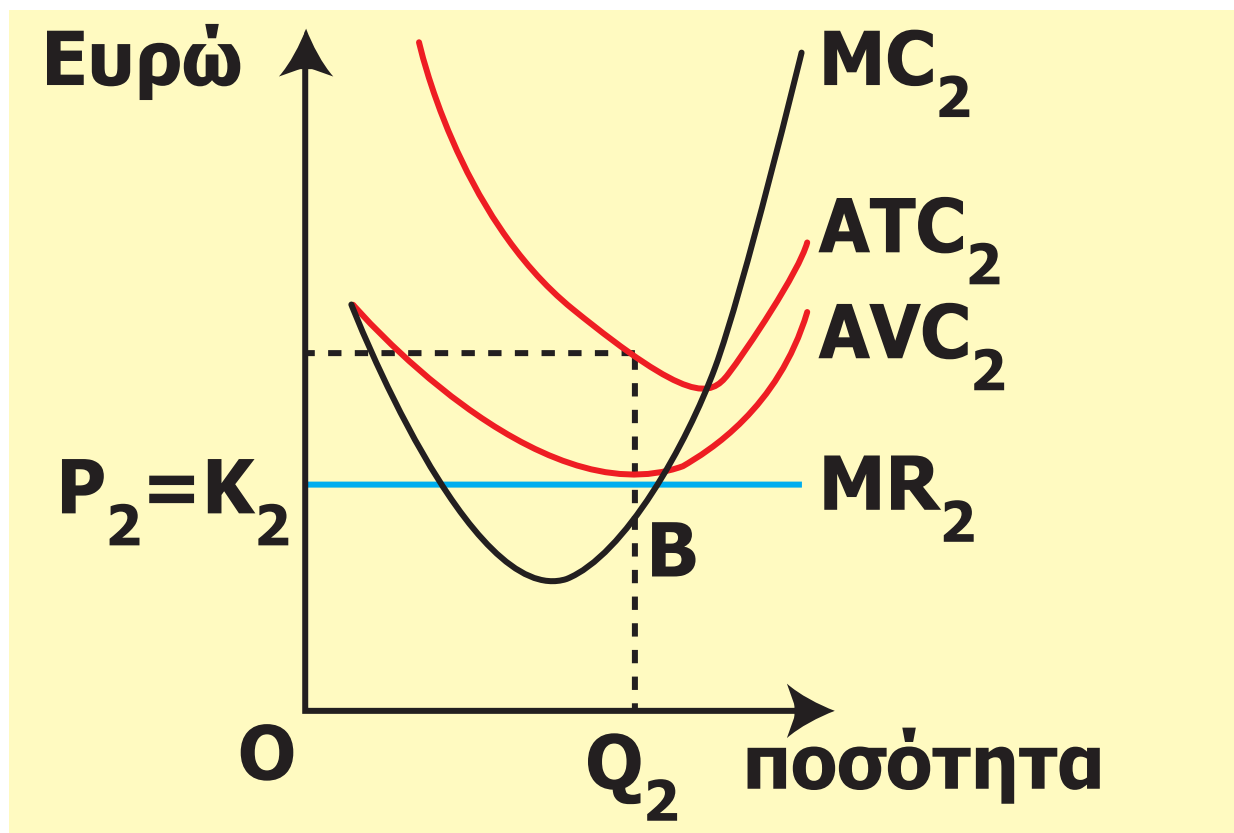
Στην τιμή P_2 το οριακό έσοδο θα είναι $MR_2 = P_2$ και, σύμφωνα με τη συνθήκη ισορροπίας ($MR_2 = MC_2$), η παραγόμενη ποσότητα θα είναι Q_2 [διάγραμμα 6.6.β].

Τότε $P_2 \cdot Q_2 = AVC_2 \cdot Q_2$, δηλαδή

$TR_2 < VC_2$. Η επιχείρηση καλύπτει ακριβώς, μόνο το μεταβλητό κόστος. Από τις ισότητες $P_2 = AVC_2$, $MR_2 = P_2$ και $MR_2 = MC_2$ προκύπτει ότι $P_2 = MR_2 = MC_2 = AVC_2$. Γνωρίζουμε ότι το οριακό κόστος γίνεται ίσο με το μεταβλητό κόστος, όταν το μέσο μεταβλητό κόστος είναι ελάχιστο. Στο διάγραμμα 6.6.β αυτό συμβαίνει στο σημείο B. Για την επιχείρηση είναι αδιάφορο αν θα παράγει ή όχι, γιατί και στις δύο περιπτώσεις η ζημία της ισούται με το σταθερό κόστος. Το εμβαδόν του παραλληλόγραμμου $[OP_2 BQ_2]$ παριστάνει το συνολικό έσοδο, ενώ το εμβαδόν $[OK_2 B'Q_2]$ το μεταβλητό κόστος. Είναι προφανές ότι $[OP_2 BQ_2] = [OK_2 B'Q_2]$.

Διάγραμμα 6.6.α

Διάγραμμα 6.6.β

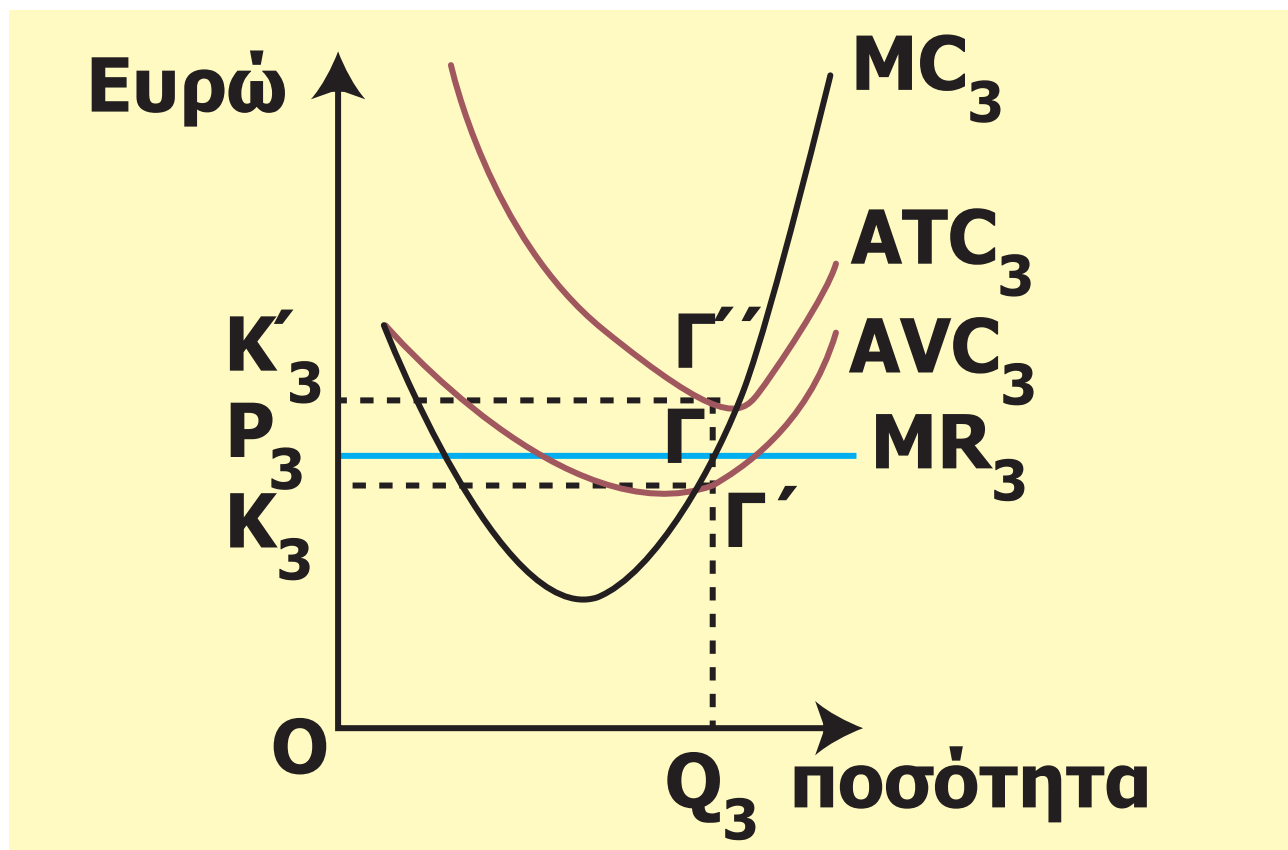
(γ) Αν η τιμή είναι μεγαλύτερη από το μέσο μεταβλητό κόστος, αλλά μικρότερη από το μέσο συνολικό κόστος: $AVC_3 < P_3 < ATC_3$. Στην τιμή P_3 το οριακό έσοδο θα είναι $MR_3 = P_3$ και, σύμφωνα με τη συνθήκη ισορροπίας, η παραγόμενη ποσότητα θα είναι Q_3 . [διάγραμμα 6.6.γ].

Τότε $AVC_3 \cdot Q_3 < P_3 \cdot Q_3 < ATC_3 \cdot Q_3$ δηλαδή $VC_3 < TR_3 < TC_3$. Η επιχείρηση καλύπτει πλήρως όλο το μεταβλητό κόστος και ένα μέρος του σταθερού κόστους. Έχει ζημιά ίση με το υπόλοιπο σταθερό κόστος και βραχυχρόνια τη συμφέρει να παράγει. Στο διάγραμμα 6.6.γ το εμβαδόν $[OK_3 \Gamma' Q_3]$ παριστάνει το μέσο μεταβλητό κόστος, το εμβαδόν $[OP_3 \Gamma Q_3]$ το συνολικό έσοδο και το εμβαδόν $[OK'_3 \Gamma'' Q_3]$ το συνολικό κόστος της επιχείρησης.

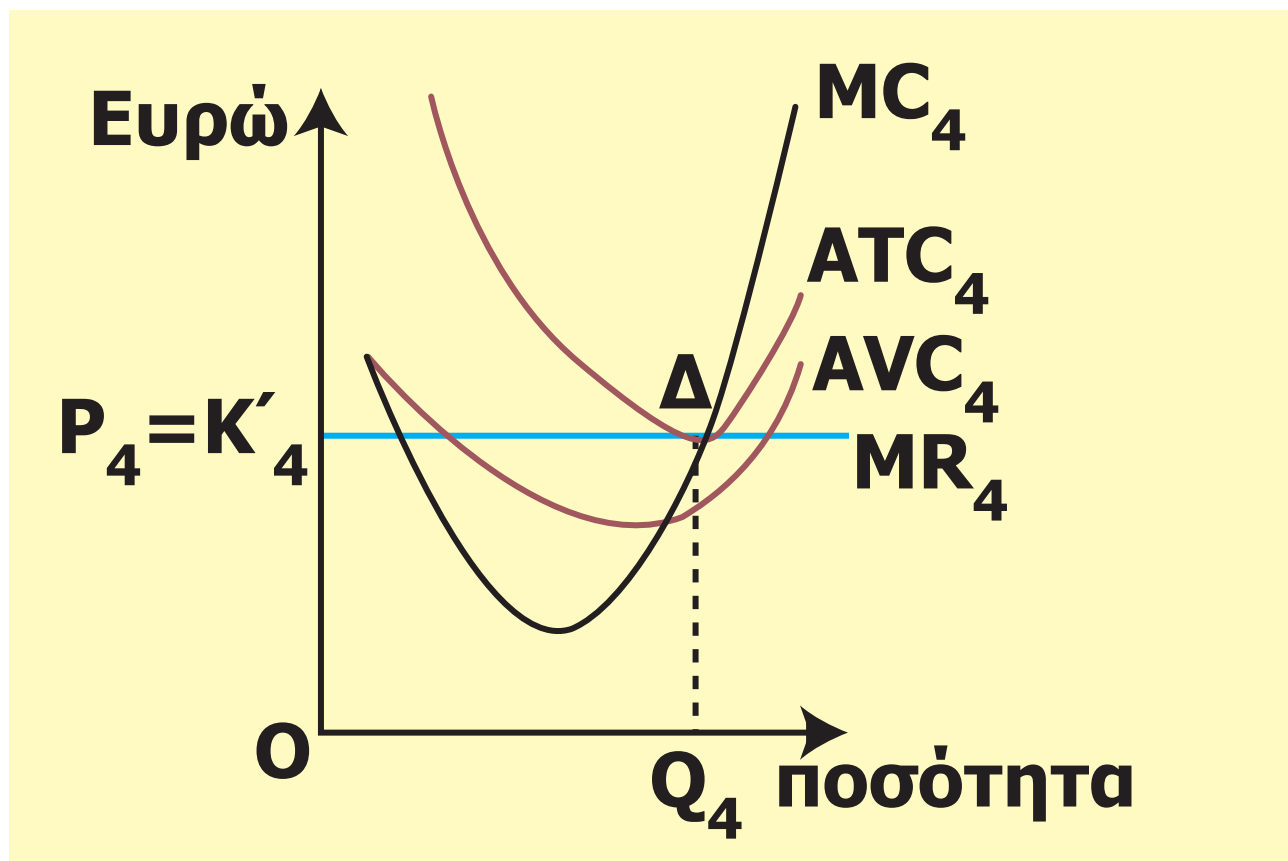
Είναι προφανές ότι $[OK_3 \Gamma' Q_3] < [OP_3 \Gamma Q_3] < [OK'_3 \Gamma'' Q_3]$. Το εμβαδόν $[P_3 K'_3 \Gamma'' \Gamma_3]$ είναι η διαφορά μεταξύ των εμβαδών $[OK'_3 \Gamma'' Q_3]$ και $[OP_3 \Gamma Q_3]$ παριστάνει τη ζημιά της επιχείρησης.

(δ) Αν η τιμή είναι ίση με το μέσο συνολικό κόστος $P_4 = ATC_4$. Στην τιμή P_4 , το οριακό έσοδο θα είναι $MR_4 = P_4$ και, σύμφωνα με τη συνθήκη ισορροπίας, η παραγόμενη ποσότητα θα είναι Q_4 [διάγραμμα 6.6.δ]. Τότε $P_4 \cdot Q_4 = ATC_4 \cdot Q_4$, δηλαδή $TR_4 < VC_4$. Η επιχείρηση καλύπτει ακριβώς το συνολικό κόστος και δεν έχει ούτε κέρδος ούτε ζημιά και, αν δεν μεταβληθούν οι συνθήκες (π.χ. η τιμή), ισορροπεί μακροχρόνια. Από τις ισότητες $P_4 = MR_4$, $MR_4 = MC_4$ και $P_4 = ATC_4$ προκύπτει η ισότητα

$P_4 = MR_4 = MC_4 = ATC_4$. Γνωρίζουμε ότι το οριακό κόστος ισούται με το μέσο συνολικό κόστος, όταν το μέσο συνολικό κόστος είναι ελάχιστο. Στο διάγραμμα 6.6.δ αυτό συμβαίνει στο σημείο Δ. Το εμβαδόν $[OP_4 \Delta Q_4]$ που παριστάνει τα συνολικά έσοδα ταυτίζεται με το εμβαδόν των συνολικών εξόδων $[OK'_4 \Delta Q_4]$.

Διάγραμμα 6.6.γ

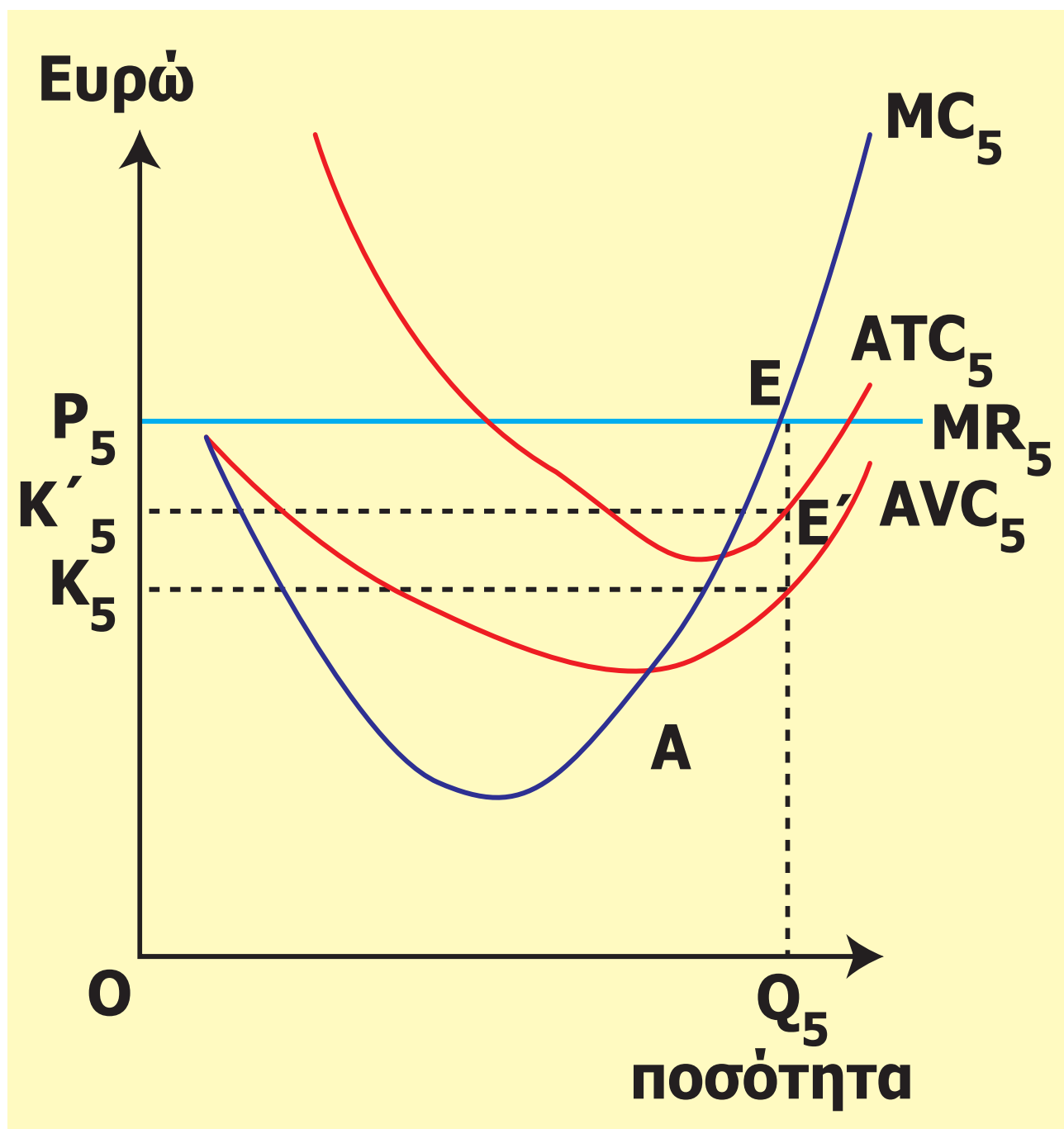
Διάγραμμα 6.6.δ

(ε) Αν η τιμή είναι μεγαλύτερη από το μέσο συνολικό κόστος:

$$P_5 > ATC_5.$$

Στην τιμή P_5 το οριακό έσοδο θα είναι $MR_5 = P_5$ και, σύμφωνα με τη συνθήκη ισορροπίας, η παραγόμενη ποσότητα θα είναι Q_5 . [διάγραμμα 6.6.ε]. Τότε $P_5 \cdot Q_5 > ATC_5 \cdot Q_5$, δηλαδή το συνολικό έσοδο είναι μεγαλύτερο από το συνολικό κόστος και η επιχείρηση έχει κέρδος. Στον πλήρη ανταγωνισμό όμως, όπως γνωρίζουμε, όταν οι επιχειρήσεις έχουν κέρδη, προκαλείται η είσοδος νέων επιχειρήσεων στην παραγωγή του προϊόντος, με αποτέλεσμα να μειώνεται η τιμή από την αύξηση της προσφοράς, ώστε αυτή η θέση ισορροπίας να μην ισχύει μακροχρόνια για την επιχείρηση. Στο διάγραμμα 6.6.ε το εμβαδόν $[OP_5 EQ_5]$ που παριστάνει το συνολικό έσοδο είναι μεγαλύτερο από

το εμβαδόν $[OK'_5 E'Q_5]$ που παριστά-
νει το συνολικό κόστος της επιχεί-
ρησης. Η διαφορά των δύο εμβαδών
 $[K'_5 P_5 EE']$ παριστάνει το κέρδος της
επιχείρησης.

Διάγραμμα 6.6.ε

Από την προηγούμενη ανάλυση προκύπτουν δύο συμπεράσματα: Πρώτον, καθώς μεταβάλλεται η τιμή του προϊόντος στην αγορά, η επιχείρηση μεταβάλλει την ποσότητα που παράγει και προσφέρει, όπως αυτή καθορίζεται από τη συνθήκη ισοροπίας. Δεύτερον, για να παράγει η επιχείρηση πρέπει να καλύπτει τουλάχιστον το μεταβλητό κόστος. Αυτό σημαίνει ότι η επιχείρηση αρχίζει την παραγωγή, άρα και την προσφορά του προϊόντος, από το σημείο που το ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης του οριακού κόστους τέμνει την καμπύλη του μέσου μεταβλητού κόστους (σημείο Α). Γι' αυτόν το λόγο ορίσαμε ως καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης το ανερχόμενο τμήμα του οριακού κόστους που βρίσκεται πάνω από την καμπύλη του μέσου μεταβλητού κόστους.

5. Μακροχρόνια ισορροπία της επιχείρησης στον πλήρη ανταγωνισμό

Η σημασία της ελεύθερης εισόδου και εξόδου νέων επιχειρήσεων στην παραγωγή ενός προϊόντος σε αγορά πλήρους ανταγωνισμού φαίνεται στη μακροχρόνια περίοδο:

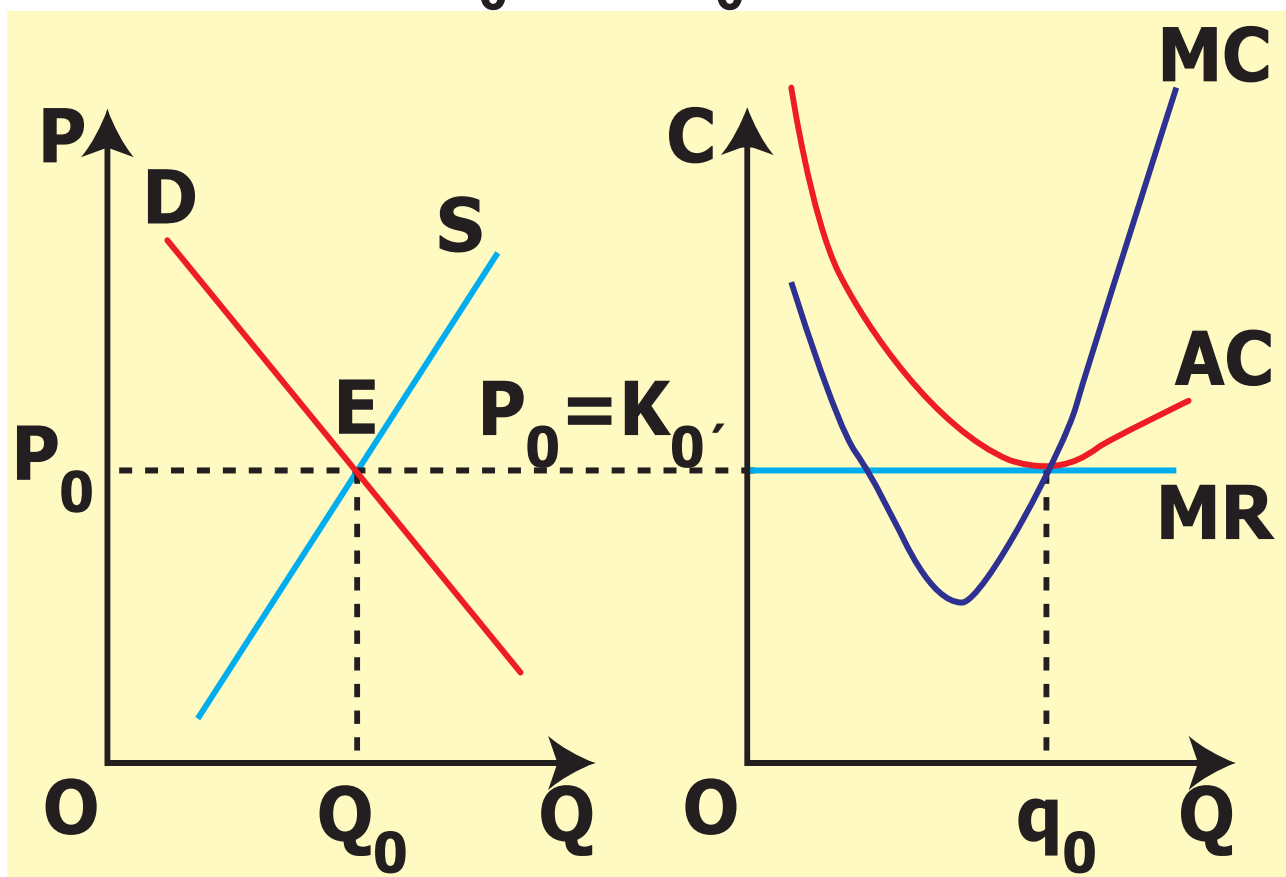
Ας υποθέσουμε ότι η τιμή του προϊόντος στην αγορά έχει υπερκαλύψει το μέσο κόστος της επιχείρησης και απέφερε κέρδος. Αυτό θα αποτελέσει κίνητρο, ώστε νέες επιχειρήσεις να εισέλθουν στον κλάδο, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η αγοραία προσφορά του προϊόντος και να μειωθεί η τιμή του, μέχρι να εξισωθεί με το μέσο κόστος και να μηδενιστεί το κέρδος.

Αν, σε αντίθετη περίπτωση, η τιμή του προϊόντος στην αγορά δεν

έχει υπερκαλύψει το μέσο κόστος, τότε η επιχείρηση θα έχει ζημιά. Αυτό θα κάνει κάποιες επιχειρήσεις να εξέλθουν από τον κλάδο παραγωγής και να στραφούν σε παραγωγή άλλων προϊόντων, με αποτέλεσμα να μειωθεί η αγοραία προσφορά του συγκεκριμένου προϊόντος και, συνεπώς, να αυξηθεί η τιμή του, μέχρι να εξισωθεί με το μέσο κόστος και να εξαφανιστεί η ζημιά.

Το διάγραμμα 6.7.α δείχνει την τιμή ισορροπίας P_0 και την ποσότητα ισορροπίας Q_0 , όπως διαμορφώνονται στην αγορά από τη συνολική προσφορά και ζήτηση. Το διάγραμμα 6.7.β δείχνει τη μακροχρόνια θέση ισορροπίας μιας αντιπροσωπευτικής επιχείρησης του κλάδου. Σύμφωνα με τη συνθήκη ισορροπίας, για τη δεδομένη τιμή P_0 , θα είναι εκεί όπου εξισώνονται

το οριακό έσοδο με το οριακό κόστος και το μέσο κόστος (σημείο A), ώστε η επιχείρηση δε θα έχει ούτε ζημιά ούτε κέρδος. Αν στη θέση ισορροπίας η παραγωγή της επιχείρησης είναι q_0 και υποθέσουμε ότι ο κλάδος αποτελείται από N όμοιες επιχειρήσεις, τότε η αγοραία ποσότητα προϊόντος που προσφέρεται είναι: $Q_0 = N q_0$.

Διάγραμμα 6.7.α.
Αγορά

Διάγραμμα 6.7.β.
Επιχείρηση

Από τα προηγούμενα γίνεται σαφές ότι στην αγορά του πλήρους ανταγωνισμού, η μακροχρόνια ισορροπία της επιχείρησης επιτυγχάνεται με ελάχιστο κόστος παραγωγής, δηλαδή δε γίνεται σπατάλη παραγωγικών συντελεστών, γι' αυτό θεωρείται η άριστη μορφή αγοράς.

6. Συμπεριφορά της επιχείρησης στον πλήρη ανταγωνισμό

Σκοπός της επιχείρησης πάντα είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους της. Αυτό συμβαίνει με τη μεγιστοποίηση της διαφοράς μεταξύ του συνολικού εσόδου και του συνολικού κόστους. Για την επιχείρηση όμως η τιμή είναι δεδομένη και η ποσότητα που παράγει καθορίζεται από τη συνθήκη ισορροπίας. Επομένως, το κέρδος της επιχείρησης θα αυξηθεί μόνο αν μειώσει το

κόστος παραγωγής. Αυτό μπορεί να γίνει με καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας, με εξοικονόμηση εργασίας και πρώτων υλών, με βελτίωση της τεχνολογίας δηλαδή με τη χρησιμοποίηση νέων, πιο αποδοτικών μηχανημάτων.

Η διαφήμιση του προϊόντος δε συμφέρει την επιχείρηση, αφού τα προϊόντα όλων των επιχειρήσεων του κλάδου θεωρούνται ομοιογενή.

7. Μονοπώλιο και χαρακτηριστικά του μονοπωλίου

Η αγορά ενός προϊόντος μπορεί να χαρακτηριστεί μονοπωλιακή, όταν το προϊόν αυτό παράγεται και προσφέρεται από μια μόνο επιχείρηση. Συνήθως όμως υπάρχουν αρκετά αγαθά που ικανοποιούν εξίσου ή σχεδόν εξίσου καλά την ίδια ανάγκη. Για παράδειγμα, αναπτή-

ρας και τα σπέρτα. Εφόσον υπάρχουν αγαθά που μπορεί το ένα να υποκαταστήσει το άλλο στην κατανάλωση, είναι δύσκολο να υπάρξει μονοπώλιο για την ικανοποίηση της σχετικής ανάγκης. Συνεπώς για την ύπαρξη μονοπωλίου απαιτούνται δύο χαρακτηριστικά:

(α) μια μόνο επιχείρηση να παράγει και να προσφέρει το προϊόν και

(β) έλλειψη άλλων προϊόντων που να ικανοποιούν την ίδια ανάγκη εξίσου ικανοποιητικά, δηλαδή έλλειψη στενών υποκατάστατων.

Παράδειγμα μονοπωλίου στην Ελλάδα μπορούν να θεωρηθούν τα κρατικά μονοπώλια, όπως ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ), η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ).

8. Αιτίες δημιουργίας μονοπωλίου

Βασικές αιτίες για τη δημιουργία μονοπωλίου στην παραγωγή ενός προϊόντος είναι οι ακόλουθες:

(i) Η πρώτη ύλη που είναι απαραίτητη για την παραγωγή του προϊόντος βρίσκεται στην κατοχή ενός ατόμου ή μιας επιχείρησης. Για παράδειγμα, η ιδιοκτησία και η εκμετάλλευση μιας ιαματικής πηγής.

(ii) Η αποκλειστική κατοχή από μία επιχείρηση της γνώσης και τεχνολογίας που απαιτείται για την παραγωγή του προϊόντος. Για παράδειγμα, η ανακάλυψη ενός νέου φαρμάκου. Υπάρχουν βεβαίως επιχειρήσεις που παράγουν συγγενή προϊόντα και μπορεί να δημιουργήσουν κάποιο υποκατάστατο.

(iii) Το ίδιο το κράτος με νόμο αναλαμβάνει την αποκλειστική παραγωγή και τη διάθεση ενός προϊόντος. Σκοπός σε αυτήν την περίπτωση είναι η εξυπηρέτηση του κοινωνικού συμφέροντος και όχι η μεγιστοποίηση του κέρδους. Παραδείγματα είναι, όπως αναφέραμε παραπάνω, η ΔΕΗ, ο ΟΣΕ.

(iv) Ο θεμιτός ή αθέμιτος ανταγωνισμός των επιχειρήσεων στα πλαίσια της ελεύθερης οικονομίας. Ορισμένες επιχειρήσεις δεν μπορούν να ανταποκριθούν στον ανταγωνισμό για την κατάκτηση της αγοράς και λόγω ζημιών διακόπτουν την παραγωγή τους. Η σταδιακή μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων και η τελική επικράτηση μόνο της ισχυρότερης, δημιουργεί μονοπώλιο.

9. Συμπεριφορά της μονοπωλιακής επιχείρησης

Η μονοπωλιακή επιχείρηση κυριαρχεί στην αγορά του προϊόντος που παράγει, αφού δεν έχει κανέναν ανταγωνισμό και έτσι έχει τη δυνατότητα να προσδιορίζει την τιμή του προϊόντος της. Η καμπύλη ζήτησης όμως του προϊόντος τη δεσμεύει, γιατί όσο μεγαλύτερη τιμή επιβάλλει στο προϊόν τόσο μειώνεται η ζητούμενη ποσότητα. Για το λόγο αυτό η μονοπωλιακή επιχείρηση έχει δύο επιλογές: ή να προσδιορίσει την τιμή του προϊόντος και να δει τι ποσότητα παραγωγής είναι διατεθειμένοι να απορροφήσουν οι καταναλωτές στην τιμή αυτή, ή να προσδιορίσει την ποσότητα του προϊόντος που θα παράγει και να δει σε ποια τιμή μπορεί να την απορροφήσουν οι καταναλωτές.

Κριτήριο για να αποφασίσει σε ποια τιμή θα πουλήσει το προϊόν της είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους της, δηλαδή, θα επιβάλλει μια τιμή τέτοια, ώστε η διαφορά μεταξύ της συνολικής προσόδου και του συνολικού κόστους να είναι η μεγαλύτερη δυνατή. Μόλις επιτευχθεί η μεγιστοποίηση, η μονοπωλιακή επιχείρηση βρίσκει τη θέση ισορροπίας, με την έννοια ότι δεν υπάρχει κίνητρο για μεταβολή ούτε της παραγόμενης ποσότητας ούτε της τιμής.

Η συνθήκη ισορροπίας της μονοπωλιακής επιχείρησης είναι η ίδια, όπως και της επιχείρησης στον πλήρη ανταγωνισμό, δηλαδή το κέρδος γίνεται μέγιστο, όταν το οριακό κόστος αυξανόμενο είναι ίσο με την οριακή πρόσοδο. Η διαφορά τους είναι ότι η οριακή πρόσοδος

στο μονοπώλιο είναι φθίνουσα, επειδή, καθώς η ποσότητα αυξάνεται, η τιμή μειώνεται, ενώ στον πλήρη ανταγωνισμό είναι σταθερή, αφού σταθερή είναι και η τιμή για την επιχείρηση.

Άλλες ενέργειες στις οποίες μπορεί να προβεί η μονοπωλιακή επιχείρηση για να αυξήσει το κέρδος της είναι η μείωση του κόστους παραγωγής και η αύξηση της ζήτησης για το προϊόν της. Μείωση του κόστους παραγωγής μπορεί να επιτευχθεί με την κατάλληλη οργάνωση της επιχείρησης και την εισαγωγή βελτιωμένης τεχνολογίας στην παραγωγή.

Αύξηση της ζήτησης του προϊόντος που παράγει, επομένως και αύξηση των πωλήσεων μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους, όπως, για παράδειγμα, με τη δια-

φήμιση. Η διαφήμιση σκοπό έχει να πείσει τα άτομα που δεν καταναλώνουν το προϊόν να γίνουν καταναλωτές του.

Το αποτέλεσμα της είναι να μετατοπιστεί η καμπύλη ζήτησης του προϊόντος προς τα δεξιά, έτσι ώστε σε κάθε τιμή να ζητούνται μεγαλύτερες ποσότητες προϊόντος και να αυξάνονται οι πωλήσεις και το κέρδος.

Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που η μονοπωλιακή επιχείρηση μπορεί να προσφέρει το προϊόν σε χαμηλότερη τιμή, ώστε να αποτρέψει τυχόν κρατική παρέμβαση ή είσοδο ανταγωνιστών στον κλάδο.

Ολιγοπώλιο

10. Χαρακτηριστικά της αγοράς του ολιγοπωλίου

Όταν υπάρχουν λίγες επιχειρήσεις που παράγουν και προσφέρουν ένα προϊόν, η αγορά ονομάζεται ολιγοπωλιακή. Η κάθε μια από αυτές τις επιχειρήσεις διεκδικεί στην αγορά ένα μερίδιο πωλήσεων για το δικό της προϊόν. Ο μικρός όμως αριθμός τους προσδίδει στην ολιγοπωλιακή αγορά το χαρακτηριστικό της έντονης αλληλεξάρτησης, δηλαδή κάθε ενέργεια μιας επιχείρησης, με σκοπό να επηρεάσει την κατάσταση στην αγορά προς όφελός της, προκαλεί αντιδράσεις εκ μέρους των άλλων επιχειρήσεων, που με τη σειρά τους παρεμβαίνουν στην αγορά με δικές τους αντίστοιχες ενέργειες. Για παράδειγμα,

αν μια επιχείρηση μειώσει την τιμή του προϊόντος της για να προσελκύσει περισσότερους καταναλωτές, τότε και οι άλλες επιχειρήσεις είναι αναγκασμένες να μειώσουν την τιμή για να μη χάσουν τους πελάτες τους. Η διαδικασία αύξησης της πελατείας με συνεχείς μειώσεις των τιμών οδηγεί τις επιχειρήσεις του ολιγοπωλίου σε έναν “πόλεμο τιμών” μεταξύ τους, που καταλήγει σε βάρος τους και σε όφελος των καταναλωτών. Για να αποτρέψουν αυτόν τον “πόλεμο τιμών”, οι επιχειρήσεις σιωπηρά ή με ρητή συμφωνία αποφασίζουν να μην υπάρχει ανταγωνισμός τιμών.

Το προϊόν που παράγουν οι επιχειρήσεις στο ολιγοπώλιο μπορεί να είναι ομοιογενές ή και διαφοροποιημένο. Η διαφοροποίηση μπορεί να είναι σημαντική, για

παράδειγμα στην ποιότητα, είτε ασήμαντη, για παράδειγμα στο χρώμα ή τη συσκευασία.

Παραδείγματα ολιγοπωλιακής αγοράς είναι: Οι αγορές τσιμέντου και κινητής τηλεφωνίας με προϊόν ομοιογενές. Η αγορά ηλεκτρικών συσκευών (ψυγείων, πλυντηρίων, κουζινών κτλ.) με ορισμένες διαφοροποιήσεις στο προϊόν. Η αγορά αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης με σημαντικές διαφοροποιήσεις στο προϊόν. Επίσης οι αγορές ηλεκτρονικών υπολογιστών, εφημερίδων και περιοδικών, τσιγάρων, απορρυπαντικών, γάλακτος κτλ.

11. Συμπεριφορά της επιχείρησης στο ολιγοπώλιο

Το χαρακτηριστικό της έντονης αλληλεξάρτησης των επιχειρήσεων στο ολιγοπώλιο προσδιορίζει και

τη συμπεριφορά τους. Σημαντικό ρόλο παίζουν οι μεταξύ τους συμφωνίες για τον προσδιορισμό της τιμής. Συμφωνίες επιπλέον μπορεί να υπάρξουν, για παράδειγμα, για τις περιοχές που κάθε επιχείρηση θα διαθέτει το προϊόν της ή για κοινή στάση προκειμένου να αποτρέψουν την είσοδο μιας νέας επιχείρησης στον κλάδο. Όλες οι συμφωνίες έχουν σκοπό να μειώσουν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό, ώστε να εκμεταλλευτούν την αγορά με τρόπο που να μεγιστοποιούν τα κέρδη τους. Επειδή όμως οι συμφωνίες αυτές οδηγούν πολλές φορές σε ουσιαστική μονοπώληση της αγοράς, το κράτος παρεμβαίνει νομοθετικά απαγορεύοντάς τις, για να προστατεύσει τους καταναλωτές.

Εφόσον ο ανταγωνισμός στην τιμή του προϊόντος δε συμφέρει τις

επιχειρήσεις, μεταφέρεται σε άλλα πεδία, όπως π.χ. καινοτομίες στο προϊόν (στην εμφάνιση, στα συστατικά υλικά κτλ.), προσφορές (δώρα, κουπόνια, οικονομικές συσκευασίες κτλ.) και βέβαια διαφήμιση του προϊόντος με όλα τα μέσα και σε μεγάλη έκταση.

Κάθε επιχείρηση του ολιγοπωλίου επιπλέον έχει κίνητρο να μειώσει το κόστος παραγωγής για να εξασφαλίσει την επιβίωσή της, εξαιτίας του ανταγωνισμού και της έντονης αλληλεξάρτησής της από τις άλλες επιχειρήσεις του κλάδου.

Σε πολλές περιπτώσεις οι επιχειρήσεις του ολιγοπωλίου συμφωνούν σιωπηρά ο προσδιορισμός της τιμής να γίνεται από μια επιχείρηση, τη λεγόμενη ηγετική επιχείρηση, και οι υπόλοιπες να προσαρμόζουν ανάλογα τις τιμές τους. Η

ηγετική επιχείρηση είναι συνήθως η μεγαλύτερη, χωρίς αυτό να είναι υποχρεωτικό. Ηγετική επιχείρηση μπορεί να είναι εκείνη που προβλέπει με επιτυχία τις μεταβολές που επέρχονται στην αγορά και ενεργεί έτσι, ώστε να εξασφαλίζονται ικανοποιητικά κέρδη στο σύνολο των επιχειρήσεων του ολιγοπωλίου.

Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός

12. Χαρακτηριστικά της αγοράς του μονοπωλιακού ανταγωνισμού

Μια αγορά ονομάζεται αγορά μονοπωλιακού ανταγωνισμού, όταν συνδυάζει τα εξής δύο χαρακτηριστικά: (i) Υπάρχουν τόσες πολλές επιχειρήσεις που παράγουν και προσφέρουν το προϊόν, ώστε κάθε επιχείρηση μπορεί να παίρνει αποφάσεις, χωρίς να λαμβάνει υπόψη

της τις πιθανές αντιδράσεις των άλλων, δηλαδή λείπει το στοιχείο της αλληλεξάρτησης. (ii) Το προϊόν κάθε επιχείρησης είναι σχετικά διαφοροποιημένο από τα προϊόντα των άλλων επιχειρήσεων. Η διαφοροποίηση μπορεί να είναι σημαντική, ασήμαντη ή και φανταστική και μπορεί να αφορά την ποιότητα του προϊόντος, το σχήμα, τη συσκευασία, το χρώμα, τη φέρμα κτλ.

Το πρώτο χαρακτηριστικό, η ύπαρξη δηλαδή πολλών επιχειρήσεων, κάνει αδύνατη την κρυφή ή φανερή συμφωνία μεταξύ τους, αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στην αγορά του ολιγοπωλίου, όπου οι συμφωνίες είναι συνηθισμένες. Το δεύτερο χαρακτηριστικό, δηλαδή η διαφοροποίηση του προϊόντος, επιτρέπει σε κάθε επιχείρηση να προσδιορίζει διαφορετική τιμή για

το προϊόν της. Αυτός είναι ο λόγος που υπάρχουν πολλές διαφορετικές τιμές, για παράδειγμα, στα είδη ένδυσης και υπόδησης. Εκτός όμως από τον ανταγωνισμό στις τιμές, επιτρέπει τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων με την προβολή των διαφορετικών στοιχείων του προϊόντος.

Η μορφή λοιπόν αυτή αγοράς έχει ένα στοιχείο ανταγωνισμού (πολλές επιχειρήσεις) και ένα στοιχείο μονοπωλίου (διαφοροποίηση του προϊόντος), γι' αυτό ονομάζεται μονοπωλιακός ανταγωνισμός.

Παράδειγμα τέτοιων αγορών είναι τα καταστήματα που πουλάνε ενδύματα, τα πρατήρια βενζίνης, τα κουρέια και κομμωτήρια, τα φροντιστήρια, τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια κτλ.

13. Η συμπεριφορά της επιχείρησης στον μονοπωλιακό ανταγωνισμό

Σκοπός της επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους της. Η συνθήκη μεγιστοποίησης του κέρδους είναι πάλι η εξίσωση του οριακού κόστους, όταν είναι αυξανόμενο, με το οριακό έσοδο, που είναι φθίνουσα, αφού η τιμή δεν είναι σταθερή για την επιχείρηση.

Οι ενέργειες που μπορεί να κάνει η επιχείρηση για να έχει μεγαλύτερο κέρδος είναι για: α) αύξηση των εσόδων της με την ανάπτυξη των πωλήσεων, που μπορεί να επιτευχθεί με τη διαφήμιση των προϊόντων της και β) μείωση του κόστους παραγωγής.

14. Σχόλια

Σε όλες τις μορφές αγοράς που εξετάσαμε, δηλαδή του τέλειου ανταγωνισμού, του μονοπωλίου, του ολιγοπωλίου και του μονοπωλιακού ανταγωνισμού, το κοινό στοιχείο είναι ότι βασικός σκοπός κάθε επιχείρησης παραμένει η μεγιστοποίηση του κέρδους της. Στην προσπάθειά της να πετύχει αυτό το σκοπό η επιχείρηση επιδιώκει, αφ' ενός τη μείωση του κόστους παραγωγής και αφ' ετέρου την αύξηση των πωλήσεών της.

Άριστη μορφή αγοράς είναι του τέλειου ανταγωνισμού γιατί η παραγωγή μακροχρόνια γίνεται με το ελάχιστο κόστος, δηλαδή δεν έχουμε σπατάλη παραγωγικών συντελεστών. Στην αγορά του τέλειου ανταγωνισμού, σε αντίθεση με τις άλλες

μορφές αγοράς, δεν υπάρχει διαφήμιση και αυτό είναι προς όφελος του καταναλωτή, αφού ένα μεγάλο μέρος των εξόδων της διαφήμισης επιβαρύνει τελικά τους καταναλωτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Ερωτήσεις

1. Να σημειώσετε τη σωστή απάντηση:

(i) Σε αγορά πλήρους ανταγωνισμού μια επιχείρηση συμφέρει να παράγει βραχυχρόνια όταν:

(α) Το μέσο μεταβλητό κόστος της είναι ελάχιστο.

(β) Το οριακό κόστος της είναι ελάχιστο.

(γ) Η τιμή του προϊόντος ισούται με το μέσο μεταβλητό κόστος της.

(δ) Η τιμή του προϊόντος ισούται με το οριακό κόστος της.

(ε) Η τιμή του προϊόντος είναι μεγαλύτερη από το μέσο μεταβλητό

κόστος της.

(στ) Συνδυάζονται τα (α) και (δ).

(ζ) Συνδυάζονται τα (δ) και (ε).

(η) Συνδυάζονται τα (α) και (γ).

(ii) Όταν μια επιχείρηση σε αγορά πλήρους ανταγωνισμού παρουσιάζει ζημιά βραχυχρόνια, τότε τη συμφέρει:

(α) Να αυξήσει την τιμή του προϊόντος της.

(β) Να μειώσει την τιμή του προϊόντος της.

(γ) Να αυξήσει την παραγωγή της.

(δ) Να μειώσει την παραγωγή της.

(ε) Να μειώσει το κόστος παραγωγής.

(στ) Να διαφημίσει το προϊόν της.

(iii) Σε μια επιχείρηση σε αγορά πλήρους ανταγωνισμού το οριακό έσοδο ισούται με το οριακό της κόστος, αλλά δεν καλύπτει το μεταβλητό κόστος. Τότε:

(α) Η επιχείρηση παρουσιάζει ζημία αλλά τη συμφέρει να παράγει βραχυχρόνια.

(β) Η επιχείρηση πρέπει να σταματήσει την παραγωγή.

(γ) Η επιχείρηση πρέπει να μειώσει το σταθερό της κόστος.

(δ) Η επιχείρηση πρέπει να μειώσει την παραγωγή της, ώστε να μειωθεί το μεταβλητό κόστος.

(iv) Σε αγορά πλήρους ανταγωνισμού στη μακροχρόνια ισορροπία:

(α) Τα συνολικά έσοδα της επιχείρησης είναι μεγαλύτερα από το συνολικό κόστος.

(β) Το συνολικό κόστος της επιχείρησης ισούται με τα συνολικά έσοδα.

(γ) Επειδή το κέρδος της επιχείρησης είναι μηδέν, η επιχείρηση αποχωρεί από τον κλάδο.

(δ) Το οριακό έσοδο της επιχείρησης ισούται με το ελάχιστο μέσο συνολικό κόστος.

(v) Η μονοπωλιακή επιχείρηση:

(α) Μπορεί να αυξήσει τα κέρδη της, αυξάνοντας την τιμή του προϊόντος.

(β) Έχει φθίνον οριακό έσοδο.

(γ) Είναι η ηγετική επιχείρηση του ολιγοπωλίου.

(δ) Μπορεί να διαθέτει στην αγορά οποιαδήποτε ποσότητα θελήσει, στην τιμή που επιθυμεί.

(ε) Μεγιστοποιεί το κέρδος της, όταν το οριακό κόστος είναι μικρότερο από το οριακό έσοδο.

(στ) Ανταγωνίζεται άλλες επιχειρήσεις με τη διαφήμιση.

Ασκήσεις

1. Για ένα προϊόν σε αγορά πλήρους ανταγωνισμού δίνονται οι αγοραίες συναρτήσεις ζήτησης $Q_D = 180 - 18P$ και προσφοράς $Q_S = 4 + 4P$. Μια επιχείρηση που παράγει το προϊόν αυτό έχει παραγωγή και κόστος, όπως φαίνονται στον παρακάτω πίνακα. Να βρεθεί η θέση ισορροπίας της επιχείρησης και να υπολογιστεί το κέρδος της.

Προϊόν	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Σταθερό κόστος	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Μετα- βλητό κόστος	0	6	10	12	16	22	30	40	52	66

2. Σε αγορά πλήρους ανταγωνισμού τρεις αντιπροσωπευτικές επιχειρήσεις του κλάδου παράγουν με τα δεδομένα του παρακάτω πίνακα. Αν η τιμή του προϊόντος είναι 400 ευρώ, τι συμπεραίνετε για τις επιχειρήσεις αυτές;

	Μέσο Μεταβλητό Κόστος	Μέσο Συνολικό Κόστος
ΕΠΙΧ/ ΣΗ. “Α”	500	540
ΕΠΙΧ/ ΣΗ. “Β”	400	450
ΕΠΙΧ/ ΣΗ. “Γ”	300	380

3. Στον παρακάτω πίνακα δίνονται τα στοιχεία κόστους και παραγωγής για μια επιχείρηση που λειτουργεί σε πλήρως ανταγωνιστική αγορά.

(α) Να παρασταθεί γραφικά η θέση ισορροπίας της επιχείρησης, αν η τιμή του προϊόντος είναι i) 1000 ii) 3200 iii) 7000.

(β) Να βρεθούν το κέρδος ή η ζημιά για κάθε μια από τις παραπάνω τιμές:

i) Υπολογιστικά.

ii) Γραφικά από το διάγραμμα με το οριακό, μέσο μεταβλητό, μέσο συνολικό κόστος.

iii) Γραφικά από το διάγραμμα συνολικού εσόδου και συνολικού κόστους.

Προϊόν	Σταθερό Κόστος	Μεταβλητό Κόστος
0	10.000	0
1	10.000	3.000
2	10.000	5.000
3	10.000	6.000
4	10.000	6.800
5	10.000	7.800
6	10.000	11.000
7	10.000	18.000
8	10.000	26.000
9	10.000	35.000
10	10.000	45.000

4. Μια επιχείρηση σε αγορά τέλει-
ου ανταγωνισμού, παράγει όπως
δείχνει ο παρακάτω πίνακας. Ο ερ-
γατικός μισθός είναι 1000 ευρώ και
το κόστος της πρώτης ύλης είναι

100 ευρώ για κάθε προϊόν. Σταθερό κόστος 2000 ευρώ. Η αγοραία συνάρτηση ζήτησης είναι $Q_D = 52.500 - 250P$ και η αγοραία συνάρτηση προσφοράς είναι $Q_S = 100P$

(α) Να βρεθεί η θέση ισορροπίας της επιχείρησης και να αιτιολογηθεί αν η επιχείρηση πρέπει να παράγει.

(β) Αν η αγοραία συνάρτηση ζήτησης γίνει $Q'_D = 30.000 - 50P$, να βρεθεί η νέα θέση ισορροπίας και να υπολογισθούν τα κέρδη της επιχείρησης.

(γ) Πόσο θα αυξηθεί το κόστος της επιχείρησης αν αυξήσει την παραγωγή της από 90 σε 105 μονάδες προϊόντος;

L	Q
4	80
5	100
6	110

Ο Τζων Μ. Κέυνς (1883-1946) θεωρείται ο σπουδαιότερος ίσως οικονομολόγος του 20ού αιώνα. Το έργο του “Η Γενική θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του χρήματος” που δημοσιεύτηκε το 1936 μετά τη μεγάλη οικονομική κρίση του 1929-32 επηρέασε βαθιά την οικονομική σκέψη και την οικονομική πολιτική.

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ

1. Διάκριση Μικροοικονομικής και Μακροοικονομικής θεωρίας

Η ανάλυση που προηγήθηκε αφο-
ρούσε τη συμπεριφορά και τη δρα-
στηριότητα των ξεχωριστών μονά-
δων μιας οικονομίας. Η θεωρία της
ζήτησης και της προσφοράς εξετά-
ζει τη συμπεριφορά του αντιπρο-
σωπευτικού καταναλωτή και του
αντιπροσωπευτικού παραγωγού
με βάση ορισμένες υποθέσεις, ώστε
να προσδιοριστεί η τιμή ενός αγα-
θού στις διάφορες μορφές αγοράς. Η
συγκεκριμένη αυτή ανάλυση ανήκει
στη μικροοικονομική θεωρία. Πα-
ράλληλα με τον όρο μικροοικονομική
χρησιμοποιείται και ο όρος θεωρία
των τιμών, γιατί σημείο αναφοράς εί-
ναι ο προσδιορισμός της τιμής ενός

αγαθού. Το αντικείμενο μελέτης που ακολουθεί στα επόμενα κεφάλαια αναφέρεται στη μακροοικονομική ανάλυση. Η μακροοικονομία εξετάζει τα οικονομικά προβλήματα ως ένα σύνολο αλληλοεξαρτώμενων μεγεθών, χωρίς να δίνει έμφαση στη συμπεριφορά κάθε μονάδας χωριστά. Στη μακροοικονομική ανάλυση το επίκεντρο του ενδιαφέροντος είναι η συνολική παραγωγή μιας οικονομίας, το συνολικό εισόδημα, η συνολική κατανάλωση κτλ. Παράλληλα με τον όρο μακροοικονομική ανάλυση χρησιμοποιείται συχνά ο όρος θεωρία του Εθνικού Εισοδήματος και της Απασχόλησης, γιατί κεντρικό σημείο της είναι ο προσδιορισμός του εθνικού εισοδήματος και της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Η διαφορά, επομένως, ως προς τη μέθοδο μεταξύ μικροοικονομικής και μακρο-

οικονομικής ανάλυσης οφείλεται στο ότι η μακροοικονομία εξετάζει τη συμπεριφορά της συνολικής οικονομίας, ενώ η μικροοικονομία εξετάζει τη συμπεριφορά του οικονομούντος ατόμου.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που επιβάλλουν τη διάκριση της ανάλυσης της οικονομικής θεωρίας σε μικροοικονομικό και μακροοικονομικό επίπεδο. Ο σπουδαιότερος είναι το σφάλμα σύνθεσης. Το σφάλμα σύνθεσης συμβαίνει, όταν δεχόμαστε ότι εκείνο το οποίο ισχύει για τα άτομα ισχύει αναγκαστικά και για το σύνολο της οικονομίας. Το σφάλμα σύνθεσης είναι σφάλμα λογικής. Παράδειγμα: Στη μικροοικονομική ανάλυση γίνεται δεκτό ότι, όταν μειωθεί ο εργατικός μισθός (που αποτελεί στοιχείο του κόστους παραγωγής), η ατομική επιχείρηση

μπορεί να αυξήσει το κέρδος της, εφόσον η τιμή του παραγόμενου προϊόντος παραμένει σταθερή. Από μακροοικονομική άποψη το συμπέρασμα αυτό δεν είναι αναγκαία αποδεκτό, γιατί, αν μειωθούν οι μισθοί σε όλους τους κλάδους για όλη την οικονομία, θα μειωθεί η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών, με συνέπεια τη μείωση της συνολικής ζήτησης και στη συνέχεια των τιμών, άρα και των κερδών των επιχειρήσεων.

2. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Οι συντελεστές παραγωγής που βρίσκονται στη διάθεση μιας οικονομίας της επιτρέπουν να παράγει οικονομικά αγαθά. Η ποσότητα των διάφορων αγαθών που παράγονται σε μια δεδομένη χρονική περίοδο (συνήθως έτος) είναι ένα καλό οικο-

νομικό μέτρο του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας. Η ποικιλία όμως των προϊόντων που παράγονται, από τα πιο απλά όπως τρόφιμα και ρούχα κ.ά. μέχρι τα πιο πολυσύνθετα, όπως συνθετικές ίνες, εξαρτήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.ά., δεν επιτρέπουν τη σύγκριση της παραγωγικής ικανότητας μιας οικονομίας από περίοδο σε περίοδο, αν προηγουμένως δεν εκφραστούν τα ανομοιογενή αγαθά σε μια κοινή μονάδα μέτρησης. Είναι φανερό ότι δεν μπορούμε να προσθέσουμε πορτοκάλια και ασπιρίνες ή ηλεκτρονικούς υπολογιστές και υφάσματα. Η μετατροπή των αγαθών σε μετρήσιμες μονάδες γίνεται με την αποτίμηση της αξίας τους σε χρηματικές μονάδες. Αν πολλαπλασιάσουμε την ποσότητα ενός προϊόντος επί την τιμή του, έχουμε τη συνολική αξία

του σε χρηματικές μονάδες. Παράδειγμα: Σε μια οικονομία παράγονται τρία αγαθά, όπως φαίνονται στον πίνακα 7.1. Καθένα μετριέται σε διαφορετικές μονάδες, το X σε κιλά, το Ψ σε τεμάχια και το Ω σε τετραγωνικά μέτρα. Το κάθε αγαθό έχει μια τιμή ανά μονάδα. Η συνολική του αξία είναι το γινόμενο της τιμής του επί την ποσότητά του. Το άθροισμα της αξίας των επί μέρους αγαθών δίνει τη συνολική αξία για την οικονομία και ονομάζεται **Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν**.

Πίνακας 7.1.

Αγαθά	Ποσό- τητα	Τιμή σε χρημ. μονάδες	Αξία σε χρημ. μονάδες
Χ	1.000 κιλά	100 το κιλό	100.000
Ψ	100 τεμάχια	2.000 το τεμ.	200.000
Ω	1.000 τετ. μέτρα	50.000 το τετ. μέτρο	50.000.000
Σύνολο			50.300.000

Με άλλα λόγια το Ακαθάριστο Εγ-
χώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) είναι η συ-
νολική αξία σε χρηματικές μονάδες

των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα σ' ένα συγκεκριμένο έτος. Η χρησιμοποίηση του όρου “εγχώριο” έχει σημασία, γιατί η παραγωγή πρέπει να γίνεται μέσα στην επικράτεια μιας χώρας, ασχέτως αν ο παραγωγός μπορεί να είναι μόνιμος κάτοικος μιας άλλης χώρας. Για παράδειγμα: Αν ένα εργοστάσιο κατασκευής ψυγείων ανήκει σε Ιταλούς επιχειρηματίες, παράγει όμως στη χώρα μας, η παραγωγή του αποτελεί μέρος του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας.

Από τον ορισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος προκύπτει η ανάγκη να εξηγηθούν: (i) Ο προσδιορισμός των αξιών των αγαθών του Α.Ε.Π., που προφανώς επηρεάζονται από τις μεταβολές των τιμών. (ii) Ο όρος “τελικά” αγαθά και υπηρεσίες και (iii) ο όρος “εγχώριο”

που αντιδιαστέλλεται από τον όρο “εθνικό”.

3. Η Έννοια της Προστιθέμενης Αξίας

Μια άλλη διάκριση των αγαθών είναι σε τελικά και ενδιάμεσα. Τελικά είναι αυτά που αγοράζονται για τελική χρήση και όχι παραπέρα μετασχηματισμό. Ενδιάμεσα είναι αυτά που αγοράζονται για περαιτέρω επεξεργασία και όχι τελική χρήση. Το Α.Ε.Π. περιλαμβάνει μόνον την αξία των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών. Η επιμονή στη χρήση του όρου τελικά προϊόντα και υπηρεσίες γίνεται, για να αποφύγουμε να υπολογίζουμε δύο ή περισσότερες φορές την αξία ενός αγαθού, καθώς το μετράμε για τη συμμετοχή του στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Για παράδειγμα, αν θέλουμε να συμπεριλάβουμε την

αξία ενός ηλεκτρονικού ψυγείου στο Α.Ε.Π., δε θα πρέπει να περιλάβουμε χωριστά την αξία του μοτέρ του και στη συνέχεια πάλι την αξία του ως τμήμα της τελικής αξίας του ψυγείου, γιατί θα έχουμε διπλό υπολογισμό. Τα συστατικά μέρη του ψυγείου, μεταξύ αυτών και το μοτέρ, που πωλούνται στις βιομηχανίες ψυγείων είναι ενδιάμεσα αγαθά και δεν περιλαμβάνονται χωριστά στο Α.Ε.Π., αλλά συνολικά στην τελική αξία των ψυγείων. Με τον ίδιο τρόπο το αλεύρι που γίνεται ψωμί είναι ενδιάμεσο προϊόν και μετράμε μόνον την αξία του ψωμιού ως τμήμα του Α.Ε.Π. ενώ δεν υπολογίζουμε την αξία του αλευριού που πωλήθηκε στον φούρναρη. Τι γίνεται όμως με το αλεύρι που πουλιέται για χρήση σ' ένα νοικοκυριό; Αυτό υπολογίζεται ως τελικό προϊόν και συμμετέχει στο Α.Ε.Π.,

γιατί η πώληση έγινε για τελική χρήση. Ένας άλλος τρόπος αποφυγής λαθών κατά τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. είναι η χρήση της μεθόδου της Προστιθέμενης Αξίας. Συνήθως κάθε προϊόν δέχεται επεξεργασία σε διάφορα στάδια παραγωγής, πριν λάβει μορφή τελικού προϊόντος και διατεθεί στην αγορά. Για παράδειγμα, ένα έπιπλο που πωλείται στο εμπόριο, διέρχεται από τέσσερα στάδια επεξεργασίας, όπως βλέπουμε στον πίνακα 7.2. που ακολουθεί. Λαμβάνουμε λοιπόν την αξία κάθε σταδίου παραγωγής, η οποία προστίθεται στο προϊόν και το άθροισμα των προστιθέμενων αξιών κάθε σταδίου αποτελεί και την τελική αξία του προϊόντος.

Πίνακας 7.2. Υπολογισμός Προστι- θέμενης Αξίας

Στάδια Παραγωγής	Αξία πώλησης (ευρώ)	Προστι- θέμενη Αξία
Πρώτο στάδιο (κορμοί δένδρων)	50	50
Δεύτερο στάδιο (επεξεργασία ξύλου)	80	30
Τρίτο στάδιο (έπιπλο)	120	40
Τέταρτο στάδιο (εμπόριο)	200	80
		200

Η παραγωγή του πρώτου σταδίου με αξία πώλησης 50 ευρώ αγοράζεται από την επιχείρηση του δεύτερου σταδίου, που επεξεργάζεται τους κορμούς. Η αξία πώλησης του ξύλου στο δεύτερο στάδιο είναι 80 ευρώ. Αυτό σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια του δεύτερου σταδίου δαπανήθηκαν $80 - 50 = 30$ ευρώ. Με τον ίδιο τρόπο φτάνουμε έως το τέταρτο στάδιο παραγωγής. Η τελευταία στήλη στον πίνακα δίνει την προστιθέμενη αξία κάθε σταδίου παραγωγής. Το άθροισμα των προστιθέμενων αξιών όλων των σταδίων παραγωγής είναι ίσο με την αξία του τελικού προϊόντος που πληρώνει ο καταναλωτής, δηλαδή 200 ευρώ. Φυσικά στο Α.Ε.Π. θα πρέπει να περιλαμβάνεται μόνον η αξία του τελικού προϊόντος ή η προστιθέμενη αξία κάθε σταδίου, αλλά ποτέ η συνολική αξία όλων των σταδίων. Αν

στο Α.Ε.Π. συμπεριλαμβάνονταν και η αξία των ενδιάμεσων σταδίων, θα είχαμε πολλαπλούς υπολογισμούς στον προσδιορισμό του. Η αξία του πρώτου σταδίου στο παράδειγμα θα υπολογιζόταν τέσσερις φορές, του δευτέρου τρεις και του τρίτου δύο. Για την οικονομία το άθροισμα της προστιθέμενης αξίας όλης της παραγωγής πρέπει ως σύνολο να είναι ίσο με την αξία αγοράς όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών. Το Α.Ε.Π., επομένως, είναι η συνολική προστιθέμενη αξία της παραγωγής όλων των οικονομικών - παραγωγικών μονάδων της οικονομίας.

4. Η επίδραση της μεταβολής των τιμών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Σύμφωνα με τον ορισμό του Α.Ε.Π., χρησιμοποιώντας τις χρη-

ματικές αξίες λύνουμε το πρόβλημα της μέτρησης ανομοιογενών προϊόντων και υπηρεσιών της παραγωγής μιας οικονομίας. Δημιουργείται, όμως, ένα άλλο πρόβλημα εξαιτίας της μεταβολής των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών. Το Α.Ε.Π. μπορεί να μεταβληθεί είτε με μεταβολή ποσοτήτων είτε με μεταβολή τιμών. Το Α.Ε.Π. που υπολογίζεται με αυτόν τον τρόπο δεν είναι καλό μέτρο εκτίμησης της πορείας μιας οικονομίας. Αν, για παράδειγμα, όλες οι τιμές διπλασιαστούν χωρίς καμιά μεταβολή στις παραγόμενες ποσότητες, το Α.Ε.Π. θα διπλασιαστεί. Αλλά θα ήταν λάθος, αν πούμε ότι η ικανότητα της οικονομίας για ικανοποίηση των αναγκών σε αγαθά και υπηρεσίες διπλασιάστηκε, αφού οι παραγόμενες ποσότητες παρέμειναν αμετάβλητες. Είμαστε,

επομένως, υποχρεωμένοι να προσαρμόσουμε τις μετρήσεις, ώστε να απαλλαγούμε από την επίδραση της μεταβολής των τιμών. Έστω ότι μια οικονομία παράγει ένα μόνο αγαθό. Στον πίνακα 7.3. δίνονται τα υποθετικά στοιχεία για την τιμή και την ποσότητα του αγαθού για τρία έτη.

Πίνακας 7.3.

Έτος	Ποσό- τητα	Τιμή	Α.Ε.Π. οι τρέ- χουσες τιμές	Δείκτης Τιμών με βάση το πρώτο έτος	Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές πρώτου έτους
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	10	10	100	$\frac{10}{10} = 1$	100
2	15	15	225	$\frac{15}{10} = 1,5$	150
3	8	20	160	$\frac{20}{10} = 2$	80

(1) Στην τέταρτη στήλη δίνεται το Α.Ε.Π. για κάθε έτος ως η χρηματική αξία της παραγωγής, δηλαδή το γινόμενο της ποσότητας (στήλη 2) επί την αντίστοιχη τιμή (στήλη 3). Το Α.Ε.Π. της στήλης (4) προέρχεται από τις τιμές κάθε τρέχοντος έτους, γι' αυτό και το Α.Ε.Π. είναι σε τρέχουσες τιμές (Ονομαστικό Α.Ε.Π.). Αυτή η μέτρηση δεν είναι κατάλληλη για συγκρίσεις. Για παράδειγμα βλέπουμε ότι το Α.Ε.Π. στο τρίτο έτος δείχνει αύξηση, επειδή αυξήθηκε η τιμή σε σχέση με το πρώτο έτος, ενώ στην πραγματικότητα η παραγωγή μειώθηκε. Για να αποφύγουμε την επίδραση των τιμών στη μέτρηση του Α.Ε.Π. χρησιμοποιούμε ένα δείκτη τιμών ή αποπληθωριστή τιμών που εκφράζει την τιμή σε μια χρονική περίοδο ως προς την τιμή σε μια άλλη

χρονική περίοδο, η οποία επιλέγεται τυχαία ως βάση σύγκρισης. Στο παράδειγμά μας, διαιρούμε την τιμή κάθε έτους με την τιμή του πρώτου (βάση σύγκρισης) έτους και τα αποτελέσματα δίνονται στη στήλη (5) του πίνακα. Για το έτος βάσης ο δείκτης τιμών θα είναι πάντα 1 ή 100, αν ο δείκτης τιμών εκφράζεται ως ποσοστό επί τοις εκατό. Αν διαιρέσουμε το Α.Ε.Π. σε τρέχουσες τιμές κάθε έτους με τον αντίστοιχο δείκτη τιμών, το αποτέλεσμα θα είναι το Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές, όπως δίνεται στη στήλη (6). Το Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές μετράει την αξία της συνολικής παραγωγής σε τιμές του έτους βάσης. Το Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές του έτους βάσης λέγεται πραγματικό και μετρά τις πραγματικές μεταβολές του προϊόντος από έτος σε έτος. Το πραγματικό Α.Ε.Π.

διαφέρει από έτος σε έτος μόνον αν κυμαίνονται οι παραγόμενες ποσότητες και είναι καλύτερο μέτρο σύγκρισης της ευημερίας μιας οικονομίας απ' ό,τι το ονομαστικό Α.Ε.Π.

(2) Στην πραγματικότητα σε μια οικονομία παράγονται χιλιάδες προϊόντα και υπηρεσίες. Στη χώρα μας υπεύθυνη για τη συλλογή πληροφοριών σε σχέση με την εξέλιξη των τιμών και της παραγωγής είναι η Υπηρεσία Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας. Για τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές χρησιμοποιείται ένας δείκτης τιμών που εκφράζει τις μεταβολές στο γενικό επίπεδο τιμών σε σχέση με το επίπεδο τιμών του έτους βάσης (t) και εκφράζεται ως ποσοστό επί τοις εκατό. Για να βρούμε λοιπόν το Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές, διαιρούμε το Α.Ε.Π.

σε τρέχουσες τιμές με τον αντίστοιχο δείκτη τιμών και πολλαπλασιάζουμε επί εκατό.

$$\begin{aligned} & \text{Α.Ε.Π. έτους, σε σταθερές τιμές} = \\ & \text{Α.Ε.Π. έτους,} \\ & = \frac{\text{σε τρέχουσες τιμές}}{\text{Δείκτης τιμών έτους}} \cdot 100 \end{aligned}$$

Συνοψίζοντας, το ονομαστικό Α.Ε.Π. μετρά τη χρηματική αξία της παραγωγής μιας οικονομίας σε τρέχουσες τιμές. Το πραγματικό Α.Ε.Π. μετρά το μέγεθος της παραγωγής σε σταθερές τιμές (κάποιου τυχαία επιλεγμένου έτους βάσης). Το πραγματικό Α.Ε.Π. αυξάνεται μόνον, όταν η ποσότητα παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών έχει αυξηθεί, σε αντίθεση με το ονομαστικό Α.Ε.Π., που αυξάνεται είτε επειδή έχει αυξηθεί η παραγωγή είτε επειδή έχουν αυξηθεί οι τιμές ή

έχουν αυξηθεί και τα δύο. Ο Δείκτης τιμών ή αποπληθωριστής τιμών του Α.Ε.Π. μετρά την τιμή του παραγόμενου προϊόντος σε σχέση με την τιμή του στο έτος βάσης.

5. Η Μέτρηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι ένας πολύ καλός δείκτης μέτρησης της παραγωγής μιας οικονομίας. Σύμφωνα με τον ορισμό του Α.Ε.Π., περιλαμβάνει την αξία πώλησης των τελικών αγαθών ή την προστιθέμενη αξία τους σε όλα τα στάδια παραγωγής. Η αξία της πώλησης εμφανίζεται με τη μορφή της δαπάνης που γίνεται από τους φορείς μιας οικονομίας (νοικοκυριά, επιχειρήσεις, κράτος) για την απόκτηση των προϊόντων και υπηρεσιών που έχουν παραχθεί. Η πα-

ραγωγή όμως των προϊόντων και υπηρεσιών γίνεται από τους συντελεστές παραγωγής, οι οποίοι αμείβονται για τη συμμετοχή (συμβολή) τους στην παραγωγή με εισόδημα. Επομένως, έχουμε δύο όψεις όσον αφορά τη μέτρηση του Α.Ε.Π. Η μια είναι η πλευρά της δαπάνης, που προκύπτει ως το άθροισμα όλων των δαπανών για την απόκτηση της παραγωγής σ' ένα έτος και η άλλη είναι η πλευρά του εισοδήματος, που προκύπτει ως το άθροισμα των εισοδημάτων που δημιουργούνται από την παραγωγή σε ένα έτος. Η ισότητα αυτή της συνολικής δαπάνης και του συνολικού εισοδήματος μιας οικονομίας που μας δίνει ως αποτέλεσμα το Α.Ε.Π. υφίσταται, επειδή κάθε συναλλαγή έχει δύο πλευρές, την αγορά και την πώληση. Η δαπάνη των αγοραστών για

προϊόντα και υπηρεσίες είναι ταυτόχρονα εισόδημα για τους πωλητές και παραγωγούς των προϊόντων και υπηρεσιών. Ο υπολογισμός του Α.Ε.Π. μιας οικονομίας είτε ως δαπάνη είτε ως εισόδημα είναι πολύπλοκος και γίνεται από ειδικές υπηρεσίες σε κάθε χώρα. Στην Ελλάδα η μέτρηση του Α.Ε.Π. γίνεται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, την Υπηρεσία των Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και ειδικές υπηρεσίες της Τράπεζας της Ελλάδος.

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ως Δαπάνη

Οι δαπάνες για την αγορά του προϊόντος μπορούν να διακριθούν σε ιδιωτική κατανάλωση, ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση και κρατική δαπάνη.

(i) Η ιδιωτική κατανάλωση απο-

τελείται από δαπάνες των νοικοκυριών (καταναλωτών) για αγορά καταναλωτικών αγαθών διαρκών ή μη διαρκών, όπως για τρόφιμα, ψυγεία, υπηρεσίες γιατρών, δικηγόρων κτλ.

(ii) Η ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση περιλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες:

α) Δαπάνες των επιχειρήσεων για κεφαλαιουχικό εξοπλισμό π.χ. κτίρια, μηχανήματα. Ο όρος επένδυση, όπως χρησιμοποιείται στην οικονομική επιστήμη, σημαίνει δημιουργία νέων κεφαλαιουχικών αγαθών. Περιλαμβάνει τόσο την προσθήκη νέων, όσο και την αντικατάσταση αυτών που έχουν φθαρεί λόγω της συμμετοχής τους στην παραγωγική διαδικασία και τα οποία πρέπει να αντικατασταθούν, ώστε να διατηρήσει η οικονομία την παραγωγική της

ικανότητα. Το μέρος του κεφαλαίου που καταστρέφεται (αναλώνεται) λέγεται απόσβεση του κεφαλαίου. Ο όρος ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση περιλαμβάνει τόσο την απόσβεση όσο και το υπόλοιπο μέρος της επένδυσης, που αποτελεί κατ' ουσίαν αύξηση του κεφαλαίου της οικονομίας. Αν από την ακαθάριστη επένδυση αφαιρεθεί η απόσβεση, το υπόλοιπο που απομένει είναι η καθαρή επένδυση. (Καθαρή Επένδυση = Ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση - Αποσβέσεις). Η καθαρή επένδυση είναι δυνατόν να είναι αρνητική, όταν οι αποσβέσεις είναι μεγαλύτερες από την ακαθάριστη επένδυση.

Η οικονομική έννοια του όρου επένδυση δε συμπίπτει οπωσδήποτε με την καθημερινή χρήση του όρου. Αυτό που είναι επένδυση για

ένα άτομο ή μια επιχείρηση δεν είναι αναγκαστικά επένδυση για την οικονομία ως σύνολο. Για παράδειγμα, η αγορά από μια επιχείρηση κτιρίων και μηχανημάτων άλλης επιχείρησης είναι επένδυση για την επιχείρηση που αγοράζει, αλλά για την οικονομία είναι μια απλή μεταβίβαση κυριότητας κεφαλαιουχικών αγαθών.

β) Δαπάνες των νοικοκυριών για απόκτηση νέων σπιτιών. Τα σπίτια είναι τα μόνα διαρκή αγαθά που βρίσκονται στην κατοχή νοικοκυριών και θεωρούνται κεφάλαιο για την οικονομία.

γ) Μεταβολές στα αποθέματα. Αποθέματα υπάρχουν στις επιχειρήσεις, αν μια ορισμένη ποσότητα του προϊόντος που παράγουν σε μια συγκεκριμένη περίοδο δε διατίθεται στην αγορά την ίδια περίοδο,

αλλά είναι στη διάθεση της επιχείρησης για μελλοντική χρήση. Τα αρχικά αυτά αποθέματα μπορεί στο τέλος του έτους να έχουν αυξηθεί. Αν έχουν αυξηθεί, προστίθενται στο Α.Ε.Π., γιατί αποτελούν παραγωγή της τρέχουσας περιόδου, ενώ, αν έχουν μειωθεί, αφαιρούνται, γιατί αποτελούν παραγωγή προηγούμενων περιόδων.

Μεταβολή στα Αποθέματα = Τελικά Αποθέματα - Αρχικά Αποθέματα.

(iii) Κρατική ή Δημόσια Δαπάνη

Στην κρατική δαπάνη περιλαμβάνονται δαπάνες επενδυτικές και καταναλωτικές. Επενδύσεις του δημοσίου γίνονται σε έργα υποδομής (κατασκευή δρόμων, λιμανιών κτλ.) ή και σε επιχειρηματική δραστηριότητα. Το υπόλοιπο των δαπανών έχει καταναλωτικό χαρακτήρα, όπως μισθοί δημοσίων υπαλλήλων,

προμήθεια υλικού, τροφοδοσία ενόπλων δυνάμεων κτλ. Δεν περιλαμβάνονται στις δημόσιες δαπάνες για τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. οι μεταβιβαστικές πληρωμές σε άτομα, όπως οι συντάξεις, τα διάφορα επιδόματα ανεργίας, υποτροφίες κτλ., επειδή οι πληρωμές αυτές είναι στην πραγματικότητα απλή ανακατανομή του υπάρχοντος εισοδήματος και δεν παρέχονται ως αντάλλαγμα για την παραγωγή αγαθών.

Εξαγωγές μείον Εισαγωγές

Οι τρεις προηγούμενες κατηγορίες δαπανών δίνουν το Α.Ε.Π. μιας οικονομίας, εφόσον αυτή δεν έχει συναλλαγές με άλλες χώρες. Στη σημερινή πραγματικότητα όλες οι οικονομίες είναι ανοιχτές, έχουν δηλαδή εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών, οι οποίες θα πρέπει να

ληφθούν υπόψη για τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. Οι εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών σε άλλες χώρες συνιστούν παραγωγή της οικονομίας και η αξία τους πρέπει να προστίθεται στο Α.Ε.Π. Οι εισαγωγές, αντίθετα, δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στον υπολογισμό του Α.Ε.Π., γιατί είναι παραγωγή άλλων χωρών. Για τον υπολογισμό επομένως του Α.Ε.Π. έχει σημασία η διαφορά: Αξία εξαγωγών - Αξία των Εισαγωγών. Συνοπτικά λοιπόν από την πλευρά της δαπάνης το Α.Ε.Π. μπορεί να υπολογιστεί ως το άθροισμα των παραπάνω δαπανών, δηλαδή

**Α.Ε.Π. = Ιδιωτική Κατανάλωση
+ Ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση
+ Κρατική ή Δημόσια Δαπάνη +
Εξαγωγές - Εισαγωγές.**

**Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ως Εισόδημα**

Τα εισοδήματα τα οποία δημιουργούνται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο από την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες, δηλαδή σε μισθούς, προσόδους περιουσίας, τόκους και κέρδη.

(i) **Μισθοί.** Περιλαμβάνουν κάθε αμοιβή του συντελεστή “εργασία” για τη συμβολή του στην παραγωγική διαδικασία, όπως μισθός, ημερομίσθιο κτλ.

(ii) **Πρόσοδοι περιουσίας.** Περιλαμβάνουν το σύνολο των εισοδημάτων που εισπράττεται από ενοίκια εδαφικών εκτάσεων, κτιρίων κτλ.

(iii) **Τόκοι.** Περιλαμβάνουν το εισόδημα που εισπράττουν ιδιώτες από δανεισμό χρηματικών κεφαλαίων, όπως τόκος τραπεζικών καταθέσεων,

κρατικών ομολόγων κτλ.

(iv) **Κέρδη.** Περιλαμβάνουν τα κέρδη κάθε είδους επιχείρησης, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή. Ιδιαίτερα για τα κέρδη των ανώνυμων εταιρειών πρέπει να σημειωθεί ότι περιλαμβάνονται τόσο τα διανεμόμενα στους μετόχους κέρδη όσο και τα αδιανεμήτα, τα οποία παραμένουν στην επιχείρηση, όπως ορίζει ο νόμος.

Πολλές φορές ο διαχωρισμός του εισοδήματος σε κατηγορίες παρουσιάζει δυσκολίες. Είναι δύσκολο να υπολογιστεί, για παράδειγμα, η αμοιβή ενός επιχειρηματία και να συμπεριληφθεί στους μισθούς αντί για τα κέρδη. Το ίδιο ισχύει και για τις αμοιβές των γεωργών.

Λογικά οι πιο πάνω κατηγορίες του εισοδήματος ως άθροισμα πρέπει να είναι ίσες με το άθροισμα της δα-

πάνης. Για να υπάρχει αυτή η ισότητα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποια δεδομένα και να γίνουν κάποιες συμψηφιστικές ενέργειες. **Πρώτον:** Οι αποσβέσεις, οι οποίες, ενώ είναι κόστος παραγωγής των προϊόντων, ως χρηματικές αξίες παραμένουν στις επιχειρήσεις και δεν εμφανίζονται πουθενά ως εισόδημα. Γι' αυτό πρέπει να προστεθούν στο εισόδημα. **Δεύτερον:** Στην τιμή πώλησης των προϊόντων και υπηρεσιών, όταν το ΑΕΠ υπολογίζεται ως δαπάνη, περιλαμβάνονται έμμεσοι φόροι που δεν εμφανίζονται πουθενά ως εισόδημα. Γι' αυτό πρέπει να προστεθούν στο εισόδημα. **Τρίτον:** Στα εισοδήματα των ιδιωτών και των επιχειρήσεων περιλαμβάνονται κρατικές επιδοτήσεις, οι οποίες δεν εμφανίζονται στις κρατικές δαπάνες. Γι' αυτό και πρέπει να αφαιρούνται

από την πλευρά του εισοδήματος.
Τέταρτον: Οι τόκοι που πληρώνει το κράτος για χρήματα που δανείζεται από τους ιδιώτες, δηλαδή οι τόκοι του δημόσιου χρέους, ενώ περιλαμβάνονται στα εισοδήματα, δεν εμφανίζονται στις κρατικές δαπάνες. Γι' αυτό και πρέπει να αφαιρούνται από την πλευρά του εισοδήματος.
Πέμπτον: Σε μια ανοιχτή οικονομία υπάρχει και εισροή εισοδημάτων από το εξωτερικό, που δεν είναι αποτέλεσμα της εγχώριας παραγωγής, καθώς και εκροή εισοδημάτων προς το εξωτερικό που είναι αποτέλεσμα της εγχώριας παραγωγής. Η διαφορά μεταξύ αυτής της εισροής και της εκροής των εισοδημάτων είναι το “καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό”. Επειδή η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία έχει συμπεριλάβει στις διάφορες κατηγορίες εισοδή-

ματος και το “καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό”, το μέγεθος αυτό πρέπει να αφαιρείται. Επομένως, για να είναι ίσο το άθροισμα του Α.Ε.Π. από την πλευρά της δαπάνης και από την πλευρά του εισοδήματος, η πλευρά του εισοδήματος είναι:

Α.Ε.Π. = Μισθοί + Πρόσοδοι περιουσίας + Τόκοι + Κέρδη + Αποσβέσεις + Έμμεσοι φόροι - Κρατικές Επιδοτήσεις - Τόκοι Δημοσίου Χρέους - Καθαρό Εισόδημα από το εξωτερικό.

6. Το Α.Ε.Π. σε τιμές αγοράς και σε τιμές συντελεστών

Στις τιμές πώλησης των προϊόντων και υπηρεσιών περιλαμβάνονται φόροι που επιβαρύνουν την κατανάλωση. Οι φόροι αυτοί ονομάζονται έμμεσοι φόροι. Επομένως, εκτός από το κόστος παραγωγής

και το κέρδος, οι τιμές που αγοράζονται τα προϊόντα και οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν και τους έμμεσους φόρους. Όταν υπολογίζουμε το Α.Ε.Π. σύμφωνα με αυτή τη λογική, το υπολογίζουμε από την πλευρά της δαπάνης και λέμε ότι εκφράζεται σε τιμές αγοράς.

Το Α.Ε.Π. μπορεί όμως να εκφραστεί και σε τιμές συντελεστών παραγωγής ή τιμές κόστους. Αυτό συμβαίνει, όταν στον υπολογισμό περιλαμβάνεται μόνο το κόστος παραγωγής, το κέρδος και οι πιθανές επιδοτήσεις που χορηγούνται από το κράτος για κάποια από τα προϊόντα. Οι επιδοτήσεις αφορούν ενισχύσεις που δίνονται σε παραγωγούς ή εξαγωγείς προϊόντων και δεν περιλαμβάνονται στις αγοραίες τιμές, γιατί εισπράττονται ξεχωριστά από τις επιχειρήσεις. Επομένως το Α.Ε.Π.,

που, από την πλευρά της δαπάνης υπολογίζεται σε τιμές αγοράς, μετατρέπεται σε τιμές συντελεστών παραγωγής ή κόστους, ως εξής:

Α.Ε.Π. σε τιμές συντελεστών παραγωγής (ή κόστους) = Α.Ε.Π. σε τιμές αγοράς - Έμμεσοι φόροι + Κρατικές Επιδοτήσεις.

Η διαφορά ανάμεσα στους έμμεσους φόρους και τις επιδοτήσεις ονομάζεται καθαροί έμμεσοι φόροι. Δηλαδή, Καθαροί έμμεσοι φόροι = Έμμεσοι φόροι - Επιδοτήσεις, οπότε Α.Ε.Π. σε τιμές συντελεστών παραγωγής (ή κόστους) = Α.Ε.Π. σε τιμές αγοράς - Καθαροί Έμμεσοι Φόροι.

7. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Σύμφωνα με τον ορισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, είτε το υπολογίζουμε από την πλευρά

της δαπάνης είτε από την πλευρά του εισοδήματος, σημασία έχει η παραγωγή που γίνεται εντός της επικράτειας. Όμως, σε μια ανοιχτή οικονομία, όπως είναι και η χώρα μας, υπάρχει εισροή εισοδημάτων που προέρχονται από το εξωτερικό και εκροή εισοδημάτων που κατευθύνονται στο εξωτερικό. Τα εισοδήματα που προέρχονται από το εξωτερικό δεν είναι αποτέλεσμα εγχώριας παραγωγής, ενώ αντίθετα τα εισοδήματα που κατευθύνονται στο εξωτερικό είναι εγχώριας παραγωγής. Για παράδειγμα, Έλληνες επιχειρηματίες που ζουν στο εξωτερικό ή μετανάστες στέλνουν εμβάσματα στην Ελλάδα (εισροή εισοδημάτων από το εξωτερικό). Αντίθετα, αλλοδαποί επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα ή αλλοδαποί μετανάστες στέλνουν

εισοδήματα στο εξωτερικό (εκροή εισοδημάτων στο εξωτερικό). Η διαφορά της εισροής εισοδημάτων από το εξωτερικό και της εκροής εισοδημάτων προς το εξωτερικό, όπως ήδη αναφέραμε, λέγεται καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό, το οποίο ως αποτέλεσμα μπορεί να είναι είτε θετικό είτε αρνητικό. Αν λοιπόν στο Α.Ε.Π. προστεθεί το Καθαρό Εισόδημα από το Εξωτερικό, προκύπτει το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.ΕΘ.Π.).

Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν = Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν + Καθαρό Εισόδημα από το Εξωτερικό.

Συνοπτικά λοιπόν, Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι το συνολικό εισόδημα που δημιουργείται μέσα στην επικράτεια (χώρα). Περιλαμβάνει το εισόδημα που δημιουργούν οι μόνιμοι κάτοικοι και οι αλλοδαποί

που ζουν μέσα σε μια χώρα, αλλά όχι και το εισόδημα που δημιουργούν και αποστέλλουν στη χώρα οι πολίτες της που ζουν στο εξωτερικό. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν είναι το εισόδημα που αποκτούν όλοι όσοι ζουν μέσα στη χώρα (επικράτεια) καθώς και το μέρος του εισοδήματος που οι πολίτες της αποκτούν στο εξωτερικό και αποστέλλουν στη χώρα. Δεν περιλαμβάνεται όμως το τμήμα του εισοδήματος που δημιουργείται μέσα στη χώρα από τους αλλοδαπούς και αποστέλλεται στο εξωτερικό.

8. Καθαρό Εθνικό Προϊόν - Εθνικό εισόδημα - Διαθέσιμο Εισόδημα

Οι Εθνικοί Λογαριασμοί περιέχουν και άλλα μεγέθη που διαφέρουν από το Ακαθάριστο Εγχώριο και Εθνικό Προϊόν, αλλά προκύπτουν από αυτά. Αν από το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αφαιρέσουμε τις αποσβέσεις, προκύπτει το Καθαρό Εθνικό Προϊόν (Κ.ΕΘ.Π.). Οι αποσβέσεις είναι το μέρος του κεφαλαίου που αναλώνεται (φθείρεται) για την παραγωγή των αγαθών και υπηρεσιών μιας συγκεκριμένης περιόδου. Για να διατηρήσει λοιπόν μια οικονομία την παραγωγική της ικανότητα στο ίδιο επίπεδο, πρέπει το κεφάλαιο (κτίρια, μηχανήματα κτλ.) που αναλώθηκε να αντικατασταθεί με νέο στην καινούργια περίοδο παραγωγής. Το προϊόν που

απομένει μετά την αφαίρεση των αποσβέσεων αποτελεί το Καθαρό Εθνικό Προϊόν, το οποίο μπορεί να καταναλωθεί, χωρίς να επηρεάσει την ικανότητα της οικονομίας για μελλοντική παραγωγή. Αν από το Καθαρό Εθνικό Προϊόν αφαιρεθούν οι Καθαροί Έμμεσοι Φόροι (έμμεσοι φόροι - επιδοτήσεις), προκύπτει το Εθνικό Εισόδημα. Η διάκριση μεταξύ Εθνικού Εισοδήματος και Καθαρού Εθνικού Προϊόντος βασίζεται στην υπόθεση ότι το Κράτος δεν αποτελεί συντελεστή παραγωγής και η επιβολή της έμμεσης φορολογίας δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ως εισόδημα για τη συμβολή του στην παραγωγική διαδικασία. Από οικονομική άποψη το Εθνικό Εισόδημα είναι το μέγεθος που δείχνει πόσο εισόδημα έχουν δημιουργήσει τα μέλη μιας οικονο-

μίας, αλλά όχι και πόσο έχουν στη διάθεσή τους, δηλαδή πόσο εισόδημα μπορούν να καταναλώσουν ή να αποταμιεύσουν. Το εισόδημα αυτό είναι το **Διαθέσιμο Εισόδημα**, το οποίο προκύπτει από το Εθνικό Εισόδημα, αν απ' αυτό αφαιρέσουμε τους άμεσους φόρους, τα αδιανέμητα κέρδη και προσθέσουμε τις μεταβιβαστικές πληρωμές και τους τόκους του δημοσίου χρέους. Δηλαδή,

Διαθέσιμο Εισόδημα = Εθνικό Εισόδημα + Μεταβιβαστικές Πληρωμές + Τόκοι του Δημοσίου Χρέους - Αδιανέμητα Κέρδη - Άμεσοι Φόροι.

Οι άμεσοι φόροι είναι οι φόροι που επιβάλλονται στο εισόδημα και την περιουσία. Αδιανέμητα κέρδη είναι το μέρος των κερδών των ανώνυμων εταιρειών που δε διανέμεται ως μέρισμα στους μετόχους,

αλλά παραμένει στην επιχείρηση είτε λόγω της νομοθεσίας είτε λόγω της πολιτικής της επιχείρησης. Μεταβιβαστικές πληρωμές είναι οι συντάξεις, τα διάφορα επιδόματα, οι υποτροφίες, οι οποίες όμως δεν αποτελούν αμοιβή για συμμετοχή στην τρέχουσα παραγωγή. Οι τόκοι του δημοσίου χρέους είναι οι τόκοι που πληρώνει το Κράτος σε όσους το δανείζουν (ομόλογα, έντοκα γραμμάτια του δημοσίου κτλ.).

Από το διαθέσιμο εισόδημα, αν αφαιρέσουμε την κατανάλωση, προκύπτει η αποταμίευση.

Άρα, Αποταμίευση = Διαθέσιμο Εισόδημα - Κατανάλωση.

Στον παρακάτω πίνακα 7.4. συνοψίζονται οι βασικές έννοιες που αναλύθηκαν παραπάνω.

Πίνακας 7.4. Η σχέση ανάμεσα στις βασικές έννοιες του Εισοδήματος

1. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε τιμές αγοράς + Καθαρό Εισόδημα από το Εξωτερικό = Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν σε τιμές αγοράς

2. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν - Αποσβέσεις = Καθαρό Εθνικό Προϊόν

3. Καθαρό Εθνικό Προϊόν - Έμμεσοι Φόροι + Επιδοτήσεις = Εθνικό Εισόδημα

4. Εθνικό εισόδημα + Μεταβιβαστικές Πληρωμές + Τόκοι Δημοσίου Χρέους -

Αδιανέμητα Κέρδη - Άμεσοι Φόροι = Διαθέσιμο Εισόδημα

5. Διαθέσιμο Εισόδημα - Κατανάλωση = Αποταμίευση

9. Το κατά κεφαλήν πραγματικό Α.Ε.Π.

Το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι ο σημαντικότερος δείκτης με τον οποίο μετράται η οικονομική ευημερία μιας οικονομίας. Δεν είναι ιδεώδης, όπως θα εξηγήσουμε στην επόμενη παράγραφο, αλλά είναι ο καλύτερος που υπάρχει. Αν διαιρέσουμε το πραγματικό Α.Ε.Π. ενός έτους με τον πληθυσμό της χώρας του ίδιου έτους, προκύπτει το κατά κεφαλήν πραγματικό Α.Ε.Π., που μετρά το εισόδημα ενός ατόμου (κατά μέσο όρο) στην οικονομία.

$$\text{Κατά Κεφαλήν Πραγματικό Α.Ε.Π.} = \frac{\text{Πραγματικό Α.Ε.Π.}}{\text{Πληθυσμός}}$$

Το πραγματικό κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. δίνει το προϊόν που θα αντιστοιχούσε σε κάθε κάτοικο

μιας οικονομίας, αν η διανομή του ήταν ίση. Όπως γίνεται αντιληπτό, όσο μικρότερη είναι η ανισοκατανομή τόσο πιο αξιόπιστο μέτρο γίνεται το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π., και το αντίθετο. Το θετικό και συγχρόνως σημαντικό στοιχείο είναι ότι το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. λαμβάνει υπόψη τη μεταβολή του πληθυσμού, γι' αυτό και χρησιμοποιείται για να μετρά τις επιδόσεις των οικονομιών διαχρονικά, αλλά και μεταξύ των χωρών για διεθνείς συγκρίσεις.

10. Το Α.Ε.Π. ως δείκτης οικονομικής ευημερίας και οι αδυναμίες του

Το Α.Ε.Π. είναι ένα μέγεθος που μας πληροφορεί για την οικονομική ευημερία μιας χώρας. Το κατά κεφαλήν πραγματικό Α.Ε.Π. μετρά το βιοτικό επίπεδο της χώρας. Όμως,

παρά τη σπουδαιότητα και χρησιμότητά του το Α.Ε.Π. παρουσιάζει ατέλειες και αδυναμίες, οι οποίες οφείλονται σε πολλές αιτίες. Οι σπουδαιότερες είναι:

α) Το Α.Ε.Π. δεν περιλαμβάνει την αξία της παραγωγής που αφορά στην ιδιοκατανάλωση, γιατί αυτή δε γίνεται αντικείμενο αγοραπωλησίας. Για παράδειγμα, το φαγητό που μαγειρεύει μια νοικοκυρά στο σπίτι δε διαφέρει καθόλου από το φαγητό ενός εστιατορίου. Και όμως, η προστιθέμενη αξία, με το μαγείρεμα που γίνεται στο σπίτι, δεν υπολογίζεται στο Α.Ε.Π.

β) Το Α.Ε.Π. είναι ποσοτικός και όχι ποιοτικός δείκτης. Η βελτίωση της ποιότητας, όταν δεν εκφράζεται στην τιμή, δεν καταγράφεται στο Α.Ε.Π. Η ποιότητα, όμως, είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας με την

ποσότητα. Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι η ποιότητα ζωής, που προέρχεται, για παράδειγμα, από την καθαρή ατμόσφαιρα, είναι ουσιώδους παράγοντας για την υγεία και την πιθανή διάρκεια της ζωής, δεν περιλαμβάνεται όμως, δυστυχώς, στους υπολογισμούς του Α.Ε.Π.

γ) Το Α.Ε.Π. αγνοεί τη σύνθεση και την κατανομή της παραγωγής. Το Α.Ε.Π. εκφράζει το μέγεθος παραγωγής αλλά όχι και τη σύνθεση, δηλαδή το είδος των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται. Η ευημερία όμως μιας οικονομίας σίγουρα επηρεάζεται, αν, για παράδειγμα, το ποσοστό παραγωγής που αντιπροσωπεύει πολεμικά αγαθά μεταβληθεί εις βάρος της σχέσης με τα καταναλωτικά αγαθά. Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την

οικονομική ευημερία των πολιτών, αλλά δεν εκφράζεται στο Α.Ε.Π., είναι η κατανομή της παραγωγής (εισοδήματος) ανάμεσα στα μέλη μιας οικονομίας. Η κατανομή αυτή όμως, αν βελτιώνεται ή χειροτερεύει, επηρεάζει θετικά ή αρνητικά αντίστοιχα τη ζωή των πολιτών. Όσο πιο ισομερής είναι η κατανομή του Α.Ε.Π. τόσο πιο ψηλό θεωρείται το βιοτικό επίπεδο μιας χώρας, γιατί μικραίνει το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών.

δ) Το Α.Ε.Π. δεν συμπεριλαμβάνει την αξία των αγαθών και υπηρεσιών της παραοικονομίας. Παραοικονομία είναι το μέρος της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο αποκρύπτουν οι πολίτες από το κράτος, είτε επειδή θέλουν να αποφύγουν τη φορολόγησή της είτε επειδή είναι παράνομη, όπως

λαθρεμπόριο, ναρκωτικά κτλ. Όλες αυτές οι οικονομικές δραστηριότητες δεν καταγράφονται στο Α.Ε.Π. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι οι ατέλειες αυτές του Α.Ε.Π. κάνουν προβληματική και τη σύγκριση του βιοτικού επιπέδου μεταξύ διαφόρων κρατών. Το μέγεθος της παραοικονομίας, για παράδειγμα, διαφέρει από χώρα σε χώρα, άρα και οι συγκρίσεις είναι προβληματικές.

11. Σχόλια

Οι αμφιβολίες που υπάρχουν όσον αφορά στη σχέση του Α.Ε.Π. με την ευημερία μιας οικονομίας πρέπει να μας κάνουν προσεκτικούς ως προς τα μεγέθη του Α.Ε.Π. και τη χρήση τους. Αν το κατά κεφαλήν πραγματικό Α.Ε.Π. - παράγωγο μέγεθος του Α.Ε.Π. - μιας χώρας είναι σχετικά μεγαλύτερο από

αυτό μιας άλλης, δε σημαίνει οπωσδήποτε ότι η ζωή στη χώρα αυτή είναι καλύτερη. Για μια τέτοια σύγκριση είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη και άλλα δεδομένα, όπως οι δείκτες ιατρικής περίθαλψης, η ποιότητα του περιβάλλοντος κτλ., και δεν αρκούν τα συμπεράσματα που εξάγονται με βάση μόνον την εξέταση του μεγέθους του Α.Ε.Π. Παρ' όλα αυτά, το Α.Ε.Π. είναι ο απλούστερος τρόπος που γνωρίζουμε, για να συνοψίζουμε το συνολικό επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας μιας οικονομίας. Συνεπώς, μέχρι να βρεθούν και να εκτιμηθούν ως σημαντικότερα κάποιο ή κάποια άλλα μεγέθη μέτρησης, το Α.Ε.Π. και τα παράγωγα μεγέθη του εξακολουθούν να είναι κυρίαρχα στις οικονομικές συγκρίσεις διακρατικά και διαχρονικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ερωτήσεις

1. Ποιος είναι ο βασικός λόγος που επιβάλλει την ανάγκη της μακροοικονομικής ανάλυσης και σε τι διαφέρει από τη μικροοικονομική ανάλυση;

2. Ποιοι είναι οι τρόποι μέτρησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και πώς προκύπτουν;

3. Τι σημαίνει ο όρος επένδυση στην πολιτική οικονομία;

4. Γιατί υπάρχουν αδυναμίες στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, όταν χρησιμοποιείται ως δείκτης οικονομικής ευημερίας;

5. Να σημειώσετε το σωστό ή το λάθος:

α) Το σφάλμα σύνθεσης διαπράττεται, όταν γίνεται δεκτό ότι

αυτό που ισχύει για τα άτομα δεν ισχύει αναγκαστικά και για το σύνολο της οικονομίας. [Σ], [Λ]

β) Η αγορά των μηχανημάτων μιας εταιρείας “Χ” από μια άλλη “Ψ” δεν αποτελεί επένδυση για την οικονομία ως σύνολο. [Σ], [Λ]

γ) Όταν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υπολογίζεται από την πλευρά του εισοδήματος δεν περιλαμβάνονται σ’ αυτό οι αποσβέσεις και οι έμμεσοι φόροι. [Σ], [Λ]

δ) Το Ακαθάριστο Εγχώριο ή Εθνικό Προϊόν παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες ως μέτρο της ευημερίας μιας χώρας. Παρ’ όλα αυτά θεωρείται ένα μέγεθος με το οποίο μπορούμε να εκτιμήσουμε την οικονομική ευημερία μιας χώρας. [Σ], [Λ].

6. Να σημειώσετε τη σωστή απάντηση:

i) Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι:

(α) Η συνολική αξία των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα.

(β) Το σύνολο των εισοδημάτων των παραγωγικών συντελεστών που ανήκουν στους μόνιμους κατοίκους της χώρας.

(γ) Η συνολική αξία σε χρηματικές μονάδες των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα σ' ένα έτος από όσους βρίσκονται εντός της επικράτειας.

(δ) Τίποτα απ' όλα αυτά.

ii) Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι μεγαλύτερο από το

Καθαρό Εγχώριο Προϊόν κατά:

(α) Το ποσό των έμμεσων φόρων.

(β) Το ποσό των αποσβέσεων.

(γ) Τις μεταβολές στα αποθέματα των επιχειρήσεων.

(δ) Το σύνολο των επενδύσεων από τις επιχειρήσεις.

iii). Η καθαρή επένδυση είναι αρνητική, όταν:

(α) Η παραγωγικότητα της οικονομίας μειώνεται.

(β) Η οικονομία παράγει τόσα κεφαλαιουχικά αγαθά όσα είναι απαραίτητα για να αντικατασταθούν τα φθαρμένα.

(γ) Η ακαθάριστη επένδυση είναι μεγαλύτερη από τις αποσβέσεις.

(δ) Οι αποσβέσεις είναι μεγαλύτερες από την ακαθάριστη επένδυση.

iv) Το κατά κεφαλήν πραγματικό Α.Ε.Π. μιας χώρας προκύπτει, αν διαιρέσουμε:

(α) Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν με τον ενεργό πληθυσμό της χώρας.

(β) Το εθνικό εισόδημα με τον αριθμό των ενηλίκων της χώρας.

(γ) Το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, αφού αφαιρέσουμε τους έμμεσους φόρους, με τον πληθυσμό της χώρας.

(δ) Το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ενός έτους με τον πληθυσμό της χώρας του ίδιου έτους.

Ασκήσεις

1. Δίνονται τα πιο κάτω υποθετικά στοιχεία για μια οικονομία:

Έτος	Δείκτης Τιμών	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε Τρέχουσες Τιμές (σε εκατ. ευρώ)	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε Σταθερές Τιμές (σε εκατ. ευρώ)
1995	100	58	-
1996	-	72	-
1997	-	80	64

Εάν γνωρίζουμε ότι μεταξύ των ετών 1995 και 1996 το ποσοστό αύξησης των τιμών είναι 20%, ζητείται:

α. Να συμπληρωθούν τα στοιχεία που λείπουν από τον πίνακα.

β. Να βρεθεί η πραγματική ποσοστιαία μεταβολή του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μεταξύ των ετών 1996 και 1997 σε σταθερές τιμές του 1996.

2. Δίνονται τα παρακάτω υποθετικά στοιχεία για μια οικονομία:

Έτος	Δείκτης Τιμών	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε Τρέχουσες Τιμές (σε εκατ. ευρώ)
1994	120	20
1995	140	25
1996	150	35

α. Να βρεθεί η πραγματική μεταβολή και στη συνέχεια η πραγματική ποσοστιαία μεταβολή του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μεταξύ των ετών 1995 και 1996 σε σταθερές τιμές του 1994.

β. Να βρεθεί η πραγματική μεταβολή και στη συνέχεια η πραγματική ποσοστιαία μεταβολή του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μεταξύ των ετών 1995 και 1996 σε σταθερές τιμές του 1995. (Στους υπολογισμούς να χρησιμοποιηθεί ένα δεκαδικό ψηφίο.)

3. Να συμπληρωθούν τα κενά του παρακάτω πίνακα:

Κρατικές Επιδοτήσεις	110
Ακαθάριστη Επένδυση	480
Καθαρό Εθνικό Προϊόν σε τιμές κόστους	900
Αποσβέσεις	-
Έμμεσοι Φόροι	250
Καθαρό Εγχώριο Προϊόν σε τιμές κόστους	-
Εισοδήματα από το εξωτερικό	400
Καθαρό Εγχώριο Προϊόν σε τιμές αγοράς	-
Εισοδήματα προς το εξωτερικό	250
Καθαρή Επένδυση	176

Καθαρό Εθνικό Προϊόν σε τιμές αγοράς	-
Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν σε τιμές αγοράς	-

4. Δίνονται τα παρακάτω υποθετικά δεδομένα που αφορούν μια οικονομία:

Ιδιωτική Κατανάλωση	550
Δημόσια Δαπάνη	200
Τόκοι	150
Μισθοί	250
Ακαθάριστες δαπάνες των επιχειρήσεων για Κεφαλαιουχικό εξοπλισμό	200
Κέρδη επιχειρήσεων	500
Πρόσοδοι περιουσίας	150

Καθαρή επένδυση των επιχειρήσεων για κεφαλαιουχικό εξοπλισμό	150
Μεταβολή στα αποθέματα των επιχειρήσεων	50
Άμεσοι φόροι	200
Έμμεσοι φόροι	60
Τόκοι δημόσιου χρέους	120
Μεταβιβαστικές πληρωμές	50
Κρατικές επιδοτήσεις	20
Εξαγωγές	50
Εισαγωγές	80
Καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό	50
Αδιανέμητα κέρδη ανωνύμων εταιρειών	40

α. Να υπολογιστεί το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε τιμές αγοράς από την πλευρά της δαπάνης και από την πλευρά του εισοδήματος.

β. Να υπολογιστεί το διαθέσιμο εισόδημα.

5. Για μια οικονομία δίνονται τα παρακάτω δεδομένα:

Για το 1991

Ιδιωτική κατανάλωση	630
Δαπάν. κατασκευής κτιρίων	250
Δαπάν. αγοράς νέων κεφ/κών αγαθών	320
Αρχικά αποθέματα επιχ/σεων	120
Τελικά αποθέματα επιχ/σεων	150
Κρατική κατανάλωση	380

158 / 147 - 148

Ακαθ. Κρατική Επένδυση	490
Εξαγωγές	80
Εισαγωγές	180
Καθαρό εισόδημα από αλ- λοδαπή	200

Για το 1992

Αγροτικό εισόδημα	360
Μισθοί / ημερομίσθια	520
Πρόσοδοι Περιουσίας	430
Τόκοι	300
Κέρδη επιχειρηματικής δράσης	670
Αποσβέσεις	320
Έμμεσοι φόροι	400
Κρατικές επιδοτήσεις	20
Τόκοι Δημοσίου Χρέους	100

Αν με έτος βάσης το 1990 ο δείκτης τιμών για το έτος 1991 είναι 110 και για το 1992 είναι 120, να βρεθεί η πραγματική ποσοστιαία μεταβολή του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος του έτους 1992 σε σχέση με το έτος 1991.

[ΑΠ: 20%]

6. Για μια οικονομία δίνονται τα παρακάτω δεδομένα:

Δαπάνες Κατανάλωσης	2500
Ακαθάριστη Ιδιωτική Επένδυση	1600
Κρατικές δαπάνες	3400
Εξαγωγές	800
Εισαγωγές	1300
Αγροτικό εισόδημα	1100
Μισθοί	1700
Πρόσοδοι Περιουσίας	950

160 / 148

Τόκοι	550
Κέρδη από επιχειρηματική δράση	2300
Έμμεσοι Φόροι	600
Κρατικές Επιδοτήσεις	300
Τόκοι Δημοσίου Χρέους	500
Καθαρό εισόδημα από αλλοδαπή	-200

**Να υπολογιστούν οι αποσβέσεις.
[ΑΠ: 400]**

**7. Σε μια χώρα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι 11.200. Αν τον επόμενο χρόνο το Ονομαστικό ΑΕΠ αυξηθεί κατά 20%, ο δείκτης τιμών αυξηθεί 12% και ο πληθυσμός κατά 4%, να βρεθεί η πραγματική ποσοστιαία μεταβολή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.
[ΑΠ: αύξ. 3% περίπου]**

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Αγαθό οικονομικό

Το μέσο ικανοποίησης των αναγκών του ανθρώπου.

Αγορά

Κάθε μέσο ή τρόπος πραγματοποίησης αγοραπωλησιών.

Αδιανέμητα Κέρδη

Το μέρος των κερδών των ανωνύμων εταιρειών που δε διανέμεται ως μέρισμα στους μετόχους, αλλά παραμένει στην επιχείρηση είτε λόγω της νομοθεσίας είτε λόγω της πολιτικής της επιχείρησης.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.)

Η συνολική αξία σε χρηματικές μονάδες των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα ένα συγκεκριμένο έτος.

Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.ΕΘ.Π.)

Το εισόδημα που αποκτούν όλοι όσοι ζουν μέσα στη χώρα, καθώς και το μέρος του εισοδήματος που οι πολίτες της αποκτούν στο εξωτερικό και αποστέλλουν στη χώρα. Δεν περιλαμβάνεται όμως, το τμήμα του εισοδήματος που δημιουργείται μέσα στη χώρα από τους αλλοδαπούς και αποστέλλεται στο εξωτερικό.

Άμεσοι Φόροι

Οι φόροι που επιβάλλονται στο εισόδημα και την περιουσία.

Ανεργία

Η κατάσταση της οικονομίας στην οποία υπάρχουν άτομα που μπορούν και θέλουν να εργασθούν αλλά δεν βρίσκουν απασχόληση.

Αντιοικονομίες Κλίμακας

Οι λόγοι της ανοδικής πορείας του μέσου και οριακού κόστους στη μακροχρόνια περίοδο, όσο αυξάνεται το επίπεδο της παραγωγής.

Αποθέματα

Προϊόντα που έχουν παραχθεί από τις επιχειρήσεις, αλλά δεν έχουν διατεθεί στην αγορά.

Απόσβεση

Το μέρος του κεφαλαίου που έχει φθαρεί λόγω της συμμετοχής του στην παραγωγική διαδικασία.

Αποταμίευση

Η μη χρησιμοποίηση εισοδήματος για κατανάλωση.

Βραχυχρόνια περίοδος παραγωγής

Το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο η επιχείρηση δεν μπορεί

να μεταβάλει την ποσότητα ενός ή περισσότερων από τους συντελεστές που χρησιμοποιεί.

Δείκτης τιμών

Μέτρο που εκφράζει τις μεταβολές στο γενικό επίπεδο τιμών σε σχέση με το επίπεδο τιμών του έτους βάσης και εκφράζεται συνήθως ως ποσοστό.

Δημόσια Αγαθά

Αγαθά των οποίων την παραγωγή και διάθεση αναλαμβάνει το κράτος, όπως π.χ. εθνική άμυνα, δημόσια ασφάλεια.

Δημόσιος Δανεισμός

Ο δανεισμός του κράτους από διάφορες πηγές.

Διαθέσιμο εισόδημα

Το εισόδημα που έχουν στη διάθεσή τους τα μέλη μιας οικονομίας

για κατανάλωση και αποταμίευση.

Διακυμάνσεις οικονομικές

Οι συστηματικές μεταβολές της οικονομικής δραστηριότητας.

Διανεμόμενα κέρδη

Τα κέρδη που διανέμονται στους μετόχους.

Έδαφος

Παραγωγικός συντελεστής που περιλαμβάνει τη γεωγραφική έκταση γης καθώς και τις ιδιότητες της για την παραγωγή προϊόντων.

Εθνικό Εισόδημα

Το εισόδημα που δημιουργούν τα μέλη μιας οικονομίας, αλλά όχι και το πόσο έχουν στη διάθεσή τους για κατανάλωση ή αποταμίευση.

Εισοδηματική ελαστικότητα

Η αντίδραση των καταναλωτών στη ζητούμενη ποσότητα ενός αγαθού, που οφείλεται στις μεταβολές του εισοδήματός τους.

Ελαστικότητα προσφοράς

Η μέτρηση της αντίδρασης της προσφερόμενης ποσότητας των επιχειρήσεων στις μεταβολές των τιμών.

Ελαστικότητα της ζήτησης (ως προς την τιμή)

Ο βαθμός ανταπόκρισης ή αντίδρασης των καταναλωτών στις μεταβολές της τιμής.

Έμμεσοι Φόροι

Φόροι που επιβάλλονται στη δαπάνη.

Ενδιάμεσα αγαθά

Αυτά που αγοράζονται για περαιτέρω επεξεργασία και όχι τελική χρήση.

Επιδότηση κρατική

Ενισχύσεις που παρέχονται από το Κράτος σε παραγωγούς ή επιχειρήσεις.

Επιτόκιο

Είναι το χρηματικό ποσό, που πρέπει κανείς να πληρώσει, για να χρησιμοποιήσει το ποσό των εκατό δραχμών για ένα χρόνο.

Επιχείρηση

Παραγωγική μονάδα με διάφορες νομικές μορφές που λειτουργεί με σκοπό το μέγιστο κέρδος.

Εργασία

Ανθρώπινη προσπάθεια, πνευματική ή σωματική, για την παραγωγή προϊόντος.

Εργατικό σωματείο

Οργάνωση εργαζομένων με αντι-

κειμενικό σκοπό την προώθηση των συμφερόντων των μελών της.

Θέση ισορροπίας της επιχείρησης

Η ποσότητα παραγωγής που μεγιστοποιεί το κέρδος της επιχείρησης.

Ισοζύγιο πληρωμών

Ο λογαριασμός που παρουσιάζει όλες τις συναλλαγές μιας χώρας με όλες τις άλλες χώρες σε μία περίοδο.

Καθαρό Εθνικό Προϊόν

Το προϊόν που απομένει μετά την αφαίρεση των αποσβέσεων από το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν.

Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων

Η καμπύλη που δείχνει τις μεγαλύτερες ποσότητες ενός προϊόντος που είναι δυνατόν να παραχθούν

για κάθε ποσότητα ενός άλλου προϊόντος με δεδομένες τις ποσότητες των συντελεστών της παραγωγής.

Κανονικό αγαθό

Το αγαθό του οποίου η ζήτηση αυξάνεται, όταν το εισόδημα των καταναλωτών αυξάνεται.

Κατά Κεφαλήν Πραγματικό Α.Ε.Π.

Το προϊόν που θα αντιστοιχούσε σε κάθε κάτοικο μιας οικονομίας, αν η διανομή ήταν ίση.

Κατώτερο αγαθό

Το αγαθό του οποίου η ζήτηση μειώνεται, όταν το εισόδημα των καταναλωτών αυξάνεται.

Κεφάλαιο υλικό

Προϊόντα που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή άλλων προϊόντων.

Κόστος Ευκαιρίας ή Εναλλακτικό

Η απώλεια της ευκαιρίας να αποκτηθεί ένα αγαθό, γιατί οι ίδιοι συντελεστές με τους οποίους μπορούσε να παραχθεί έχουν χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά για την παραγωγή κάποιων άλλων.

Κόστος Μέσο

Το κατά μονάδα κόστος ενός αγαθού.

Κόστος Μεταβλητό

Οι δαπάνες που καταβάλλονται για τους μεταβλητούς συντελεστές, των οποίων η ποσότητα μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται η ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.

Κόστος Οριακό

Ο ρυθμός με τον οποίο μεταβάλλεται το συνολικό κόστος, όταν

μεταβάλλεται η παραγωγή κατά μια μονάδα.

Κόστος Σταθερό

Οι δαπάνες που καταβάλλονται για τους σταθερούς συντελεστές. Αυτό δεν μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται η ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.

Κόστος Συνολικό

Το άθροισμα του μεταβλητού και σταθερού κόστους.

Μακροοικονομική Θεωρία

Το τμήμα της οικονομικής θεωρίας που εξετάζει τα οικονομικά προβλήματα ως ένα σύνολο αλληλοεξαρτώμενων μεγεθών.

Μακροχρόνια Περίοδος Παραγωγής

Το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο η επιχείρηση μπορεί να μεταβάλλει τις ποσότητες όλων των

παραγωγικών συντελεστών.

Μεταβιβαστικές Πληρωμές

Η μεταβίβαση αγοραστικής δύναμης με τη μορφή συντάξεων, υποτροφιών, επιδομάτων, τα οποία δεν αποτελούν αμοιβή για τη συμμετοχή σε παραγωγική διαδικασία.

Μικροοικονομική Θεωρία

Το τμήμα της οικονομικής θεωρίας που εξετάζει τη συμπεριφορά και τη δραστηριότητα των ξεχωριστών μονάδων μιας οικονομίας.

Μονοπωλιακός ανταγωνισμός

Μορφή αγοράς ενός αγαθού, στην οποία υπάρχει μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που παράγουν σχετικά διαφοροποιημένο προϊόν χωρίς το στοιχείο της αλληλεξάρτησης.

Μονοπώλιο

Μορφή αγοράς ενός αγαθού, στην οποία υπάρχει μια μόνον επιχείρηση που το παράγει και το προσφέρει.

Νομισματική - πιστωτική πολιτική

Σύνολο μέτρων που παίρνει η Κεντρική Τράπεζα και έχουν σκοπό να μεταβάλουν την ποσότητα χρήματος που κυκλοφορεί και το επιτόκιο.

Νόμος Ζήτησης

Όταν η τιμή ενός αγαθού μειώνεται, αυξάνεται η ζητούμενη ποσότητα, και, όταν η τιμή του αυξάνεται, τότε μειώνεται η ζητούμενη ποσότητα.

Νόμος Προσφοράς

Σύμφωνα μ' αυτόν, όταν αυξάνεται η τιμή, αυξάνεται και η προσφερόμενη ποσότητα και αντίστροφα,

όταν μειώνεται η τιμή, μειώνεται και η προσφερόμενη ποσότητα.

Νόμος της φθίνουσας ή μη ανάλογης απόδοσης

Δηλώνει ότι στη βραχυχρόνια περίοδο Παραγωγής, δηλαδή στην περίοδο που υπάρχει ένας τουλάχιστον σταθερός παραγωγικός συντελεστής, υπάρχει ένα σημείο μέχρι το οποίο η διαδοχική προσθήκη ίσων μονάδων του μεταβλητού συντελεστή δίνει συνεχώς μεγαλύτερες αυξήσεις στο συνολικό προϊόν και πέρα από το οποίο κάθε διαδοχική ίση αύξηση του μεταβλητού συντελεστή θα δίνει όλο και μικρότερες αυξήσεις στο συνολικό προϊόν, δηλαδή το οριακό προϊόν του μεταβλητού συντελεστή αρχικά αυξάνεται και μετά μειώνεται.

Οικονομίες Κλίμακας

Ο λόγος της καθοδικής πορείας του μέσου και οριακού κόστους στη μακροχρόνια Περίοδο όσο αυξάνεται η παραγωγή.

Ολιγοπώλιο

Μορφή αγοράς ενός αγαθού, στην οποία υπάρχει μικρός αριθμός επιχειρήσεων που το παράγουν με κύριο χαρακτηριστικό την έντονη αλληλεξάρτησή τους.

Οριακή πρόσοδος

Το επιπλέον έσοδο από την πώληση μιας επιπλέον μονάδας προϊόντος.

Παραγωγή

Η διαδικασία με την οποία οι διάφοροι παραγωγικοί συντελεστές μετασχηματίζονται σε αγαθά χρήσιμα για τον άνθρωπο.

Πλεονάζουσα προσφορά (πλεόνασμα)

Η ζητούμενη ποσότητα ενός αγαθού είναι μικρότερη από την προσφερόμενη ποσότητα.

Πληθωρισμός

Η συνεχής άνοδος του γενικού επιπέδου των τιμών.

Πλήρης ανταγωνισμός

Μορφή αγοράς ενός αγαθού, στην οποία υπάρχει μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που το παράγουν.

Προεξοφλητικό επιτόκιο

Το επιτόκιο με το οποίο γίνεται προεξόφληση μιας συναλλαγματικής από την Κεντρική Τράπεζα.

Προϊόν μέσο

Ο λόγος του συνολικού προϊόντος προς τις μονάδες του μεταβλητού συντελεστή.

Προϊόν οριακό

Η μεταβολή που επέρχεται στο συνολικό προϊόν, όταν μεταβάλλεται ο μεταβλητός συντελεστής κατά μια μονάδα.

Προϊόν συνολικό

Η ποσότητα του προϊόντος που παράγεται όταν οι ποσότητες όλων των άλλων συντελεστών παραμένουν σταθερές και μεταβάλλεται μόνο η ποσότητα του συντελεστή που μας ενδιαφέρει.

Πρόσοδος

Έσοδα.

Ρευστά διαθέσιμα

Απόθεμα χρημάτων που οφείλει να κρατάει η εμπορική τράπεζα στο ταμείο της.

Στασιμοπληθωρισμός

Η ταυτόχρονη παρουσία πληθωρισμού και στασιμότητας της οικονομίας.

Συμπληρωματικά αγαθά

Δύο ή περισσότερα αγαθά ονομάζονται συμπληρωματικά, όταν η κατανάλωση του ενός απαιτεί και την κατανάλωση του άλλου για την ικανοποίηση μιας ανάγκης.

Συνάλλαγμα

Οι νομισματικές μονάδες άλλης χώρας.

Συναλλάγματος τιμή

Η ποσότητα των Ευρώ που απαιτούνται για την αγορά μιας μονάδας του ξένου νομίσματος.

Συνθήκη ισορροπίας της επιχείρησης

Η ισότητα οριακής προσόδου και οριακού κόστους.

Συντελεστής παραγωγής

Η εργασία, το έδαφος και το κεφάλαιο όταν χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία.

Τελικά αγαθά

Αυτά που αγοράζονται για τελική χρήση και όχι για παραπέρα μετασχηματισμό.

Τιμή ισορροπίας

Είναι η τιμή στην οποία η ζητούμενη ποσότητα για ένα αγαθό είναι ίση με την προσφερόμενη ποσότητα.

Υπερβάλλουσα ζήτηση (έλλειμμα)

Η ζητούμενη ποσότητα ενός αγαθού είναι μεγαλύτερη από την προσφερόμενη ποσότητα.

Υποκατάστατα αγαθά

Δύο ή περισσότερα αγαθά ονομάζονται υποκατάστατα, όταν το ένα μπορεί να χρησιμοποιηθεί

**αντί του άλλου, για να ικανοποιη-
σει την ίδια ανάγκη.**

Φορολογική βάση

**Το εισόδημα (η περιουσία, ή η
δαπάνη) του φορολογουμένου
επί του οποίου επιβάλλεται ο φό-
ρος.**

Φορολογικός συντελεστής

**Το ποσοστό με το οποίο φορολο-
γείται το εισόδημα (η περιουσία ή
η δαπάνη).**

Φόρος

**Χρηματικό ποσό που οι πολίτες
είναι υποχρεωμένοι να καταβάλ-
λουν στο Δημόσιο χωρίς ειδική
αντιπαροχή.**

Χρήμα

**Οτιδήποτε γίνεται αποδεκτό ως
μέσο ανταλλαγής από τα άτομα
μιας κοινωνίας.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

Κεφάλαιο 6ο,	
Μορφές αγοράς.....	6
Κεφάλαιο 7ο,	
Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν.....	95
Γλωσσάριο	162

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.